

СУРМАЧ

ОРГАН

ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ
У ВЕЛИКІЙ БРІТАНІЇ

UKRAINIAN INFORMATION SERVICE

Лондон

Листопад-Грудень

1956

»СУРМАЧ«

Журнал Об'єднання бувших Вояків Українців
у Великій Британії

Association of Ukrainian Former Combatants
in Great Britain
49, Linden Gardens,
Notting Hill Gate,
London, W. 2.

Редагує: Редакційна Колегія

ЗМІСТ

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ	1
В ДУХОВІЙ ВАРТОСТІ НАРОДУ — ЙОГО СИЛА	3
БУВШИ ВОЯКИ І УД УНА — ПОЛОНЕНІ В АНГЛІЇ	7
о. Д-р Дзьоба: ПРАВИЛА ЖИТТЯ	8
Г. В.: В ДЕНЬ ЛИСТОПАДА	9
В. Вашкович: МАНЕВР У ВІЙНІ	11
І. Ф.: СТОЛІТТЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ХРЕСТА ВІКТОРІЇ	16
В. Томків: АТОМОВА ЕКСПЛІОЗІЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТ	17
К. Петруняк-Снакова: ДУМКАМИ В МИНУЛЕ	25
І. Ф.: УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ — ЙОГО НАЦІОНАЛЬНА ГОРДИСТЬ	28
УКРАЇНСЬКИЙ ХОР І ТАНЦЮРИСТИ В ГІЛД ГОЛ, КЕМБРІДЖ (переклад)	32
Місько Макольондра: ЛИСТИ ДО РИДАХТІРА	34
ОБВУ СВЯТКУЄ СВЯТО СВ. ПОКРОВИ	35
ВІД РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ	37

ПРЕДСТАВНИКИ ЖУРНАЛУ »СУРМАЧ«

АВСТРАЛІЯ:

R. B. Gishowskyj
47, Spencer Str.,
Essendon, Vic.,

КАНАДА:

I. Chrabatyn
762, Princess Ave.,
London, Ont.

З друкарні Української Видавничої Спілки

Printed by Ukrainian Publishers Ltd., 237 Liverpool Rd., London, N.1. Tel. NORth 1828

ХРИСТОС РАДІДАЄТЬСЯ!

З Різдвом Христовим!

Поздоровляючи за старим українським звичаєм з Різдвом Христовим, Головна Управа ОБВУ бажає нашому вояцтву щастя, здоров'я й сповнення мрій.

З перспективи одинадцяти років від часу, як ми розлучилися зі зброєю, можемо сміло заявити, що довго сподівана хвилина повороту на Рідні Землі зі зброєю в руках є недалеко. Незабаром прийде час, коли в наших хатах вільно залунає українська коляда, коли вільний народ заспіває «Нова радість стала» і радісно поспішатиме віддати поклін Новонародженому Христові.

Прийде хвилина, коли мати не буде відставляти миски з кутею для сина, що тиняється по далеких краях. Вона разом з ним засяде до Святої Вечері. Разом з своїми дітьми засяде до стола батько, за якого вони з матір'ю щоденно молилися, щоб Всемогутній не позбавив його своєї опіки на чужині. Зберуться при Святій Вечері брати й сестри, що мучилися в концтаборах у далекому Сибірі. Прийде хвилина, коли «усміхнеться мати, заплакана мати».

* * *

Та покищо в надії на краще ми зустрічатимемо цьогорічне Різдво в далекій, чужій чужині. Не один з нас сяде серед чотирьох стін і снуватиме невеселі думки — самотний, покинутий, забутий. Образи ці є реальні, вони повторюються ось уже понад десять років нашого еміграційного життя. Тоді насуваються думки з вояцького життя. Перед нашими очима усміхнені, повні надії обличчя наших друзів. Ми знаходимо себе, усміхаємося на згадку пережитого, тужимо за днями боротьби-юности.

А господарі цієї країни вже відсвяткували Різдво. Замість Різдвяної зірки по небосхилі снується дим з фабричних коминів. Там бачимо світло. Це знак, що робітники працюють на нічній зміні. Між ними знаходимо Петра, Михайла, Василя, Ореста. Це наші друзі. Довкола них гудуть різні машини, а в їх душі тиша, вони не звертають уваги на довкілля. Думки їх далеко. Вони бачать себе в родинному колі, як вони малі квакають під столом, раді що діждалися дідуха, від якого разносяться запахи свіжости й тепла.

— Хочу повернутися хоч на хвилинку до країни мого щастя, до біленької хати, до своєї рідні, — уголос думає Петро, але хтось кличе «Пітер», і це повертає його до сірої дійсности, до буденщини.

* * *

У цю ніч ви надаремно шукатимете розради в сальоновій музиці, у фантастично прикрашених ресторанах. Ви не знайдете розуміння у гарних дам чи веселого сусіда за чаркою. Вас не розвеселить і найкраща вистава, комедія. Вас разитиме сміх молоді, що минає вас на вулиці. Вам не вдасться намагатися весело виглядати. Тільки невинна радість дитини викликає у вас співчутливу усмішку.

Ви мандруєте, як маленький Христос з Пресвятою Матір'ю і стареньким Йосифом. Ви шукаєте місця для себе, а очі й думки ваші звернені до села з церковцею, до вічного Києва, до землі рідної.

* * *

Наше слово до вас, щасливці, що збудували родинне гніздо на чужині, і до вас, самотники, і до вас, кого знайдемо в цей вечір працюючими, і до вас, що даремно будете шукати розради в шинку. Створіть у цей день одну сім'ю, зберіться разом, засядьте при одному столі з сяючими свічками й українськими традиційними стравами та заспівайте могутню коляду »Бог Предвічний«! Не забудьте нікого з тих, що не мають відваги зайти до вашої хати!

Вийдіть увечері з малою дитиною на двір, покажіть їй вечірню зірку та розкажіть їй коли й кого зоря ця звістила. Додержуйтеся наших Різдвяних звичаїв, як то батьки ваші робили. В цих звичаях є народне багатство, це лік від винародовлення. В них знайдете силу до переборення всяких труднощів.

У вечір цей не забудьте помолитися за ваших друзів, що залишилися на полі бою, і за тих, хто в концтаборах, і за тих, що неспокійно заглядають у вікно і очікують найгіршого. Згадайте в молитвах своїх матір, батька, братів, сестер.

* * *

Ви не самотні. З вами Новонароджений Ісус, що прийшов на Землю відновити світ. Він принесе відродження Україні. Він дозволить нам повернутися, коли ми з'єднаємося в любові до свого українського народу, в спільній ідеї відродження Батьківщини, коли ми єдиним серцем і єдиними устами славитимемо Новонародженого Спасителя.

Христос родився!

Славте Його!

Український народ в Україні і на чужині, бійців УПА, ветеранів визвольних змагань та українських вояків, підстаршин і старшин у цілому світі вітаємо

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І НОВИМ РОКОМ

та складаємо найщиріші побажання! Хай Новонароджений Христос допоможе нам усім осягнути в Новому Році нашу спільну мету!

Христос Раждається!

Головна Управа ОБВУ ВБ,

Управи клітин та членство

З Різдвом Христовим і Новим Роком щиро вітаємо всіх членів Об'єднання бувших Вояків Українців у В. Британії та бажаємо витривалости в праці для добра Батьківщини і твердої віри в перемогу нашої великої Ідеї!

Головна Управа ОБВУ

В духовій вартості народу його сила

В хвилину писання цієї статті на вулицях столиці Мадярщини йдуть завзяті бої. Вчора вже за-тихло вільне радіо словами:

»Допоможіть нам!«

В перші дні їм вдалося розбити чотири дивізії Червоної армії, і большевики мусіли ждати кілька днів, щоби реорганізувати військо і оточити Будапешт залізним ланцюгом танків.

Західний світ у той час був занятий виборами президента в Америці та збройним конфліктом в Єгипті. Польща, хвилюючись, очікує непевного завтра в надії, що їй вдасться вдержати позиції нового уряду. В Об'єднаних Націях, як і в Лондоні в Британському Парляменті, день і ніч йдуть наради. Політичні події розгортаються таким скорим темпом, що сьогоднішні новини завтра стають неактуальними.

Події в Мадярщині заторкнули майже кожну людину без огляду на її національну приналежність. Червоний Хрест одержує сотки тисяч пачок і листів з грішми і проханням про інформації. Кожна організація на Заході коли не вислала допомоги, то принаймні вислала листа з висловами подиву для мадярського народу. Моральна і частинно матеріальна поміч надійшла з усіх закутин світу. Але знов насувається питання: чи зможуть встоятись мадяри проти такої величезної сили?

Подібні питання виникали під час зимової війни у Фінляндії, як також під час акції УПА. Фінляндія, хоч у тяжких обставинах, але змогла зберегти самостійність. Хоч УПА мусіла закинути зброю, однак духово український народ

не заломився. Те саме можна сказати й про Мадярщину.

Палкі промови в ОН і парляментах заглушують вибухи стрілен і голоси умираючих: »гинемо за волю«. Між мадярськими втікачами є багато дітей з карткою на шиї: »Заопікуйтеся дитиною. Батько й мати залишилися на полі бою«. В Лондоні створився Комітет мадярських бійців за волю, якого метою є вербувати охотників, головню з мадярських втікачів, щоб збройно допомогти повстанцям. На заклик Комітету зголосилося близько тисячі добровольців, головню мадярських втікачів, в цьому числі 50 брітійських студентів.

Члени АБН і УНР розкидають летючки серед червоноармійців із закликами готуватися до повстання в Україні. Летючки ці можуть мати великий успіх, бо перед червоноармійцем стоїть питання, як згадує »Крістіян Монітор«, »в ім'я чого має червонсармієць проливати кров?« Большевики знають про це і тому в бій посилають насамперед спеціальні частини МВД та політруків.

Останнє питання дещо турбує мене, бо в розмові з кількома людьми (новими емігрантами) я відчув так зване »визнання сили«. »Справи гуманности, прав людини, а навіть волі, можуть бути розв'язані лише тоді, як в їх обороні стане сила. Дух сили є домінуючий. Мадяри не встоятись, даремно вони витрачають сили, маючи проти себе величезну перевагу большевицької армії« — закінчив один з моїх співрозмовців. Ці погляди штовхнули мене до дальших розмов на згадані теми з іншими, і хоч я зустрівся з різ-

ними поглядами, «визнання сили» переважало у певної частини українців.

Звичайна людина на Заході, в тому числі і інтелігент, буде дивуватися такій поставі, однак це є дійсність, що потребує властивого підходу і довгих студій. Москва тільки силою поширила свою імперію і тільки силою штика вдержує її.

Польща має свою армію, Мадярщина та інші сателітні держави також. Вони є в кращому положенні, як Україна, — висловлюються наші емігранти. Заперечувати цих фактів не можемо, але це не повинно жодною мірою позбавити нас стремління до боротьби за волю, за самостійність. Ми мусимо бути приготовані на найбільші зусилля, бо цього вимагає ситуація.

В історії ми маємо багато прикладів, що недвозначно свідчать про перевагу духа-ідеї над силою. Повернімося до останніх подій у Мадярщині і Польщі. В Польщі стояла і стоїть Червона армія, але народ вже вспів частинно добитися певних прав. З армії вичищено советських офіцерів на чолі з Рокосовським, з політбюра викинено москалів і беззастережних вислужників Москви. На вулиці поляк вільно висловлює свою думку. Сьогодні ще не можна сказати, чи Москва ужیه сили, щоб накинати Польщі ще тяжче ярмо. Без бою вона навряд чи уступить. Це може статися сьогодні або за кілька місяців. Почин подій в Польщі вийшов від студентів, від молодих людей.

Те саме сталося в Мадярщині. Маніфестація студентів започаткувала повстання. Коли приглянутись ближче цим подіям, побачимо, що мадяри не підготовля-

лись до повстання, воно вибухло стихійно. В рядах борців знаходимо студентів, професорів, селян і робітників. Вони не мали зброї. Вони здобули її голіруч. Дух волі запалив увесь народ. Знайшлася зброя, люди й сила. Сила ця може й невистарчальна, щоб перемогти величезну армію, бо мадярів є тільки 10 мільйонів, але повстання охопило всю країну.

Історія має дуже багато прикладів упадку великих імперій, і Москва не має жодних даних, щоб завернути колесо історії. Її підвалини почали давно тріщати. Дух, сила волі й прагнення народу є сильніші за кремлівські накази. Наш народ не скорився, не здав своїх позицій і жде нагоди, щоб скинути ярмо московської неволі. Нашим обов'язком є подбати про найскоріше творення армії, бо відсутність української армії не заступають протестаційні заяви, хоч якою прекрасною мовою вони були б написані.

Ситуація в Україні є тяжка. Москалі подбали, щоб з України вивезти всю здорову молодь чи то під претекстом потреби робітника на цілинних землях, чи під іншим плащиком. Молодь не любить коритися силі штика. Вона завжди пробує свої сили і тому вона небезпечна для політбюра. Це ще більш ускладнює проблему визвольної боротьби, але її розв'язка може прийти скоріше, як ми сподіємося.

У цій складній і не вигідній ситуації ми не повинні робити помилки, як це мало місце в останніх двох визвольних змаганнях. Боротьба, кожне потягнення в ній, мусять мати загально національний характер. Ми не можемо керуватися гаслами, вигаданими партійними лідерами для потреб пар-

тійної політики. Наше одвічне гасло є »За віру прадідну, за Русь християнську, за народ«. УПА скоротило цей клич до двох слів: »За Бога і Батьківщину«.

В обличчі атомової зброї та інших технічних і тактичних військових досягнень останні події стягають увагу на найголовніший фактор, цебто пригадують нам, що

носієм зброї є народ.

»Не скуєш душі живої, ні слова живого« — говорить наш пророк Т. Шевченко. Народ повстане, я вірю, він отрясється з кайдан, тому не сумніваюся ні на хвилину в його живучості, в його перемозі. Сила духа розриває найсильніші кайдани. Вона не кориться, вона перемагає і переможе!

Про Суєзький Канал

Чергова фаза конфлікту з Єгиптом, головню в справі Суєзького каналу, набрала несподіваного звороту. Інтервенція британських і французьких військ в каналі зустрілась з великою критикою з боку лейбористів та майже цілого світу, але прем'єр Британії А. Іден мимо всього поступив згідно своїх переконань та інтересів Великобританії.

Листи Булганіна до голів трьох потуг вказують, що більшовики будуть вживати всяких заходів, щоб затягнути конфлікт, і тепер приходить черга на ОН. Щоб не допустити більшовиків до зони каналу, президент Айзенгауер заявив, що від ОН тільки малі держави можуть виконувати поліційну службу в Суєзькому каналі.

Суєзький канал

Суєзький канал скорочує дорогу на 3800 миль або на три тижні плавби до Індії, Далекого Сходу, Австралії, Нової Зеландії і т. д. В 1955 р. переплило через канал 14660 кораблів на 116 млн. брутто-реєстрових тон. Самі числа вказують, яке величезне значення має Суєзький канал.

Історія каналу

Перший канал був перекопаний в 1900 р. до нар. Христа, щоб умо-

жливити переплив кораблів з Червоного моря через Єгипет до Середземного моря і навпаки. Цим каналом користувались старовинні єгиптяни до панування Рамзеса III., (1198-1167 рр. перед нар. Христа), який наказав засипати канал. Проминуло майже 600 років, коли фараон Нехо запряг 120000 робітників до його відбудови. Але тому, що віщуні заповіли, що ним прийде завойовник, недокінчений канал засипано. Перський король Дарій знов відбудував його і засипав, але його наслідник Ксеркс постарався відбудувати його.

На протязі століть канал занедбаню. Проблема відбудови каналу постає за часів Наполеона, що почав відбудову каналу, але щойно 1854 р. генеральному консулові Франції в Александрії Лесепсові вдалося довершити відбудову. Згодом Англія купила контрольний пакет (більшість) акцій Компанії Суєзького каналу, поширила його і після 1869 р. вповні використовувала його.

Суєзький канал має 168 кілометрів довжини, 60-110 метрів ширини.

Націоналізація

Правне становище Суєзького

каналу регулювала міжнародна конвенція (договір), підписана 1888 р. в Константинополі В. Британією, Австро-Угорщиною, Росією, Туреччиною, Німеччиною, Голландією, Італією та Іспанією.

На підставі конвенції 1888 р. всі держави мали право на користування каналом. Компанія Суєзького каналу, як приватне підприємство, провадила господарювання каналом. Дирекцію Компанії обирали акціонери, а що більшість акцій мала В. Британія й Франція, то вони мали більшість і в дирекції і, таким чином, контролю над Суєзьким каналом.

Цього року після виходу британських військ з Єгипту полк. Нассер, президент Єгипту, проголосив націоналізацію каналу. За причину націоналізації він подав, що канал одвіку є власністю Єгипту, бо переходить через територію Єгипту, та що Єгипет мав тільки 7% з чистого зиску Суєзької Компанії.

Значення каналу

Ми згадали вже, що Суєзький канал значно скорочує морський шлях, а коли зважити, що каналом ішло дев'ять десятків нафти, споживаної В. Британією та іншими країнами Зах. Європи, а також переважна частина сировини і товарів до країв Середнього й Далекого Сходу, то зрозуміємо, що Суєзький канал це ключева позиція не тільки в торгівлі, але й стратегічно. Советський союз вже віддавна робив заходи, щоб поширити свої впливи в Азії та Африці шляхом опанування каналу.

Під час паперової війни совети ставили більші домагання, як представники Єгипетського уряду, якому вони висилали зброю

й обіцяли всіляку допомогу. Британський уряд слідував за цими потягненнями і це є причиною, що він рішився виступити збройно в обороні інтересів В. Британії, Франції та цілої Західної Європи. **Демонстрації і заява Булганіна**

Збройне опанування каналу британськими і французькими силами викликало протести не тільки опозиції в парламенті. Реакція Індії, Пакистану, Китаю та інших азійських і африканських народів була дуже гостра. Вони покищо обмежилися деклараціями і протестами. Большевики використали цю нагоду і Булганін надіслав листа до урядів В. Британії та Франції з погрозою «вжиття атомових ракет». Цією погрозою він хоче вбити відразу двох зайців. Сказати світові, що не тільки Америка, але й большевики мають «атомові ракети», і заявити африканцям і азійцям, що вони стоять в їх обороні. Лист цей прийшов з малим запізненням, бо єгипетське військо виявилось небоездатним і не змогло поставити поважного спротиву ні наступові ізраїльської армії, ні англо-французькому десантові. Жиди здобули в смузі Гази таку кількість танків, самохідних гармат та іншої зброї, що нема ніякого сумніву, що це все було приготоване не стільки для єгиптян, скільки для советських «добровольців». Англо-французькі частини також здобули багато найновішої зброї чеського виробу, якої самі єгиптяни не змогли б ужити. Большевики будуть використовувати кожен нагоду, щоб поширити свої впливи в смузі Суєзького каналу, але події в Мадярщині відкрили і африканцям очі. Гра триває далі, вона ще не закінчена.

Бувші вояки І УД УНА — полонені в Англії

У травні 1947 р. перевезено до В. Британії з табору полонених в Ріміні (Італія) 8528 бувших вояків І УД УНА, які перебували в полоні у В. Британії до жовтня 1948 р.

Протягом двох місяців розміщено їх у переходовому таборі в Шеффілді (Йоркшир) і головню по різних таборах в Англії та Шотландії.

За станом на грудень 1947 р. українці-полонені були розміщені в слідуєчих таборах:

Число табору	Місцевість	
16 Амсфільд (Шотляндія)	963	
17 Шеффілд (Йоркшир)	78	
53 Брайтон, Селбі (Йоркшир)	165	
56 Дісс (Норфольк)	793	
78 Брайнтрі (Есекс)	593	
78 Брайнтрі-Бірч Гостел	530	
79 Морбі-Таттершал (Лінкс)	748	
80 Сліфорд Горблінг — (Лінкс)	918	
82 Факенгам (Норфольк)	1001	
85 Вері (Норфольк)	717	
99 Шугбороу Парк (Стаффс)	84	
156 Веллінгбороу (Лінкс)	689	
162 Набурн	75	
231 Редгрейв Парк (Норфольк)	55	
234 Тальгортс (Бреконшір)	14	
262 Лянгар (Ноттс)	638	
298 Думфрізшір (Шотляндія)	438	

Український провідник табору

Мирон Лозинський
підп. Е. Нікітин
підполк. Роман Долинський
Вол. Кульчицький
дес. М. Гринюк (Таттершал Камп)
Бул. А. Гавірко (Горблінг)
Бул. Олекса Вахута
Володимир Савчук
пор. Ярослав Гаврик
Вол. Нагнибіда (Велінгоре)
д-р Сергій Сухоцький
Петро Ільницький
Євген Дмитрик
Юрій Кукурудза

Українці-полонені, переходячи до вищеназваних таборів, застали майже всю обслугу німецьку (німецьких полонених). Свідоміші українці насамперед поставили собі завдання опанувати весь штаф і здобути прихильність у англійців, яких чужа пропаганда погано інформувала про українців. У зв'язку з цим повстала потреба вивчити англійську мову.

Опанування штафу тривало 1-2 місяці, а прихильність у землевласників здобувано поведінкою і працею.

Культ-Освітня праця. У кожному таборі відразу потворилися відділи «Просвіти». Тому, що не одержувано жодних інформацій з Централі «Просвіти» (покликані в Ріміні), організовано працю власними силами і ведено працю в початках на взір праці в Ріміні.

У кожному з вищезгаданих таборів були:

а) 1-3 курси різного ступеня для вивчення англ. мови, в яких брало участь 40-60% таборовиків;

б) культ-освітні курси в 14 таборах;

в) таборові газети в 4 таборах;
г) нар. університети в 2 таборах;
г) передавання вістей через гучномовці в 5 таборах;

д) 24 футбольні дружини;

е) 12 аматорських гуртків;

е) 8 аматорських хорів;

ж) бібліотеки до 1000 книжок в 12 таборах, понад 1000 — в 7 таборах.

Крім цього, треба відмітити такі мистецькі групи:

1. Хор «Бурлака» під дир. Євгена Пасіки в Таттершалі, який дав понад 200 концертів у таборах, де проживали українці, і для чужин-

ців на терені Англії та Шотляндії.

2. Хор «Б» «Славути» під кер. дир. В. Гаврилюка.

3. Хор з Горблінгу під дир. Б. Будного.

4. «Рімінський Театр» в Татершалі — реж. С. Столярчук.

5. Симфонічна оркестра в таборі «16».

6. Джазова оркестра в таборі «17».

7. Балетна група у 80-му таборі під кер. Іларіона Кушніренка.

В згаданих таборах було 20 каплиць, 17 театральних заль, 13 спортових грищ. В 16 таборах каплиці урядили українські таборовики. В 9 таборах уряджувано річно мистецькі виставки, які відідало понад 10 000 англійців.

Хоча рух полонених був обмежений, але вони все ж таки старалися відвідувати табори, в яких жили ДП, і там допомагати в праці чи допомагати в організації СУБ та інших організацій. В Шефільді створився Ініц. Комітет Допомоги Хворим (1948 р.), до складу якого входять: сот. Дзябога, хор. Максимюк, В. Голинський і д-р Фундак, який мешкав в ДП таборі. У Татершалі був Ініц. Гурток, а відтак Організаційне Бюро Спільки Укр. Молоді, у склад якого входили від полонених М. Р. Шкавритко, І. Федчиняк, М. Гринюк і від Корпусу В Олеськів. Під час полону Орг. Бюро зорганізувало 42 Осередки СУМ-у в ДП таборах.

З матеріалів «Бувші вояки».

З мудрощів старовини

ПРАВИЛА ЖИТТЯ

(Книга Сираха XXXI, 25-XXXII, 2)

П'ючи вино, не вдавай героя,
Бо воно вже багатьох згубило.
Як вогненна піч випробовує ковалеве діло,
Так вино серце зухвалого.

То правда, для людини вино мов напитек життя,
Але коли умірковано пити його.
Яке ж бо життя, де вина нема?
На радість людей сотворене воно!

Так! Радість то серця і веселість духа — вино,
Коли свого часу і в міру пити його.
Прикрість душі, коли пити його багато,
І то серед шамотні, спорів і сварки.

П'яного, здурілого гнів пхає до бійки,
П'янство обнижує чесноту та завдає чимало ран,
При вині не гани другого
І не гордуй ним при веселості його.

Не кажи йому образливого слова,
Ні не наставляй на нього з принуками.

Поставили тебе на сторожу гостини,
Не вдавайся в пиху.
Будь між гістьми, як один із них.
Подбай про них, а тоді аж засідай.

Обслужи їх, як належиться,
А тоді щойно десь приміщайся,
Щоб тобі порадіти, побавитись з ними
Й за твою обичайність прийняти похвали вінець.

Переклав о. д-р В. ДЗЬОБА

В ДЕНЬ ЛИСТОПАДА

Природа в золотистій барві. Тут чорні пасма свіжо зораної ріллі, там виходять малесенькі пелюстки озимини.

В далечині біла з багряно-золотистими листками береза. Вітер ви-кликує металевий шелест листків, які міняться різними кольорами в осінньому світлі сонця.

Моя увага прикована до маленької берези, до похилого хреста, до маленького, кучерявого хлопця. Коло нього високий чоловік і жінка біля п'ятдесятки. Друга, з чорними очима, струнка, молодша — це, мабуть, мати хлопчика.

Образ цей незабутній, бо й події, про які оповідала мені мати, не є буденні. Вони завжди живі, актуальні.

Підходжу до хреста і читаю короткий напис. Прізвище, ім'я Михайло, дата народження і »Впав у бою за Львів у місяці листопаді«. Його тіло перевезла мати досела К. зі Львова. Мала тільки одного сина. Сама вдова по священику.

Коли прийшла вістка »Ваш син згинув на полі бою«, вона замкнулася в гарному домі. Позаслонювала вікна і словом не відзивалася навіть до маленького Влодка, якого внуком звала. Влодко не розумів її болю, дуже часто звертався з запитаннями, показував, як він уміє їздити на коні з прута. Бабуся споглядала тільки сумними очима і вдивлялася в далечинь.

Час від часу до неї писав листи друг Михайла, Zenko, що був у тій самій частині. Вони обидва були нерозлучні приятелі, хоч Zenko походив з бідної родини і не мав високої освіти. Мати Михайла не відповідала на Zenkovі листи. В її думках завжди переходило питання: чому Михайло, а не Zenko чи хто інший не згинув? Михайло мав університетські студії. В нього було майно, достатки. Кожний лист від Zenka дратував її. Вона нікому про це не згадувала. Zenko однак рік-річно приїжджав у листопаді, у день відправи панахиди, де стрічався з матір'ю Михайла.

Чотири перші роки мати не відзивалась ані словом до Zenka. Міряла його очима, а відтак поволі опускала голову вдолину. Zenko пробував говорити, запрошував до себе на село, пані-матка гейби не чула його прохань.

За рік після першої моєї зустрічі на кладовищі Zenko привів з собою чотирилітню дівчинку в день першого листопада. Ім'я її Михайлина. Очі її живі, синьої краски, веселі. Вона клякнула разом з батьком коло могили, помолилась, а відтак положила китицю свіжих квітів. Пані-матка споглядала з увагою на маленьку дівчинку, що стояла розгублено і цілий час дивилась в очі старшій пані. Нараз на сумному обличчі показалась усмішка, Михайлина зраділа також і кинулась пані на ший.

З очей пані покотились грубі краплі сліз. Михайлина ще дужче притулилась до неї і в безтямі цілувала її. »Пусти, бо задушиш, але ж ти тяжка« — вирвалось з уст пані-матки.

Це були перші слова за останні шість років. Zenko зрадів, глянув веселими очима в бік матері Михайла, а відтак на хрест, табличку і напис. Хвилину мовчанки намагались перервати своїм металевим шелестом листки маленької берізки. З-за хмар показалося проміння сон-

ця. Люди, що стояли довкола, також замовкли, тільки дяк з священником продовжували «За душі праведних молишися»...

«Ви поїдете до нас, я хочу, щоб ви побачили мого маленького братчика» — говорила маленька Михайлина. «Ви поїдете сьогодні вечером, завтра будемо вдома?» — продовжувала вона.

— «Підожди, я не знаю навіть, як ти звешся?» «Михайлина» — відповіла скоро дівчинка. «Мій брат зветься Михайло також» — говорила вона без перерви.

«Ні, зайдемо в першу чергу до моєї хати» — перервала повільною мовою старенька пані. В домі старенької не було нікого. Вікна були позаслонювані темними заслонами. Порох грубою верствою вкрив усі меблі, тільки коло лямпадки видніла фотознімка покійника, а на стіні великий портрет священика.

«Відслоніть вікна, бабусю, прошу» — заговорила при вході Михайлина. «Підожди, зараз загірю молока» — відповіла пані-матка.

При світлі лямпи Зенко побачив свої листи нерозпечатані, в ковертах. «Я не читала їх, не могла». — пояснила йому Михайлова мати.

Ранком всі троє вибралися до села В. В дорозі пані-матка дуже мало говорила, тільки дивилася сумними очима.

В селі В. на зустріч їм вийшла оркестра. Усі разом, походом подалися вони до читальні. Старенька пані-матка поглядала на все це здивованими очима, не сміла навіть питати. Маленька Михайлина раділа і оглядалася на батька. Читальня нова, все свіжо помальоване. При вході синьожовта стяжка.

До пані-матки наблизився старшого віку селянин з такою в руках, на ній нові срібні ножиці. «Вітаємо в наше село! Цей дім побудовано на пам'ять про поручника Михайла, вашого сина. В ньому будемо виховувати молодь в любові до Батьківщини. Почин цьому дали михайлівці, зорганізовані в комбатантській організації, якої відділ має ім'я вашого сина. Провідником і основоположником цього відділу є Зенко, вірний друг вашого Михайла. Прощу перетяти цю стяжку на знак нової доби в нашому селі».

В очах промовця була рішучість, певність кращого завтра. Старша пані випростувалась і по хвилі з сльозами в очах відізвалась: «Мені тяжко говорити. Шість років я не послуговувалась мовою. Мені здавалось, що зі смертю мого найлюбішого сина для мене немає цілі життя. Я нарікала на Всевишнього і питала, чому Він забрав мені сина, чому не кого іншого. Тепер я бачу, що Зенко, приятель мого сина, доконав більше, ніж можна було сподіватися. Він збудив вашу громаду до життя і на місце одного поляглого готує кадри. Дякую йому за велич духа. Я зостануся з Вами, буду працювати з вами, допомагати вирощувати ці кадри для добра України, продовжувати заповіт мого сина».

Довкруги стало тихо. Всі здавали собі справу з важливості цієї хвилини. Зенко однак не розгубився. За хвилю він почав «Ще не вмерла» і голос всіх понісся ген далеко полями, поза маленькі хатки і полинув у березовий лісок.

Багрянні листки берез наче відчули переживання присутніх і тихо, таємно прошепотіли своїми листками: «Дух Михайла живий — живе між нами, як листопадові дні, дні зриву і геройства».

Г. В.

В. Вашкович

Маневр у війні

«Війна є великою подією нації, королевою життя й смерті, дорогою до безпеки або руїни, явищем, яке належить студіювати з надзвичайною пильністю.»

(Сун Тцу, близько 500 р. до Хр.)

ВСТУП

Деякі люди, навіть з відповідним військовим знанням, дивувалися, чому, наприклад, Перша світова війна була війною **позиційною**, тоді як знову інші були немило вражені **маневровою** формою Другої світової війни, в якій багато хто з нас у рядах різних армій брали чинну участь.

На підставі історичних фактів великих битв і затяжних воєн ми можемо сьогодні зробити одне безсумнівне твердження, що всі майже битви, всі затяжні війни не лише останнього століття, але й такі давні, як війни Ганібала, Олександра Великого, Джінгісхана та Хрестоносні походи, були войовані за одним і тим самим зразком. Цим послідовним зразком почерез двадцять п'ять останніх століть була **маневрова** форма провадження війни!

Через солідні студії власної професії і через бездоганне знання суспільств, власного й чужих, український вояк буде в силі в майбутньому на підставі обрахунку й оправданих передбачень виробити відповідні протизаходи проти такої форми війни, яку ворог задумав би накинати нашої батьківщині.

Українська нація провадила багато воєн у минувшині; вона буде мати відповідні методи провадження їх у майбутньому. Напевно варто бути заздалегідь свідо-

мим, як ту чи іншу дію довести до сподіваного кінця, бо кожне знання, яке ми виносили з поля бою в минулому, коштувало нас жахливо багато. Мудрість після факту є мудрістю дорогою. Часом дрібка уяви й передбачення варті більше, як томи списаної практики, бо цю практику оплачуємо день-денно ціною життя незліченних тисяч і ріками пролитої української крові.

СИЛА МАНЕВРУ

Погляньмо на сторінки історії останніх двох тисячоліть і завдаймо собі труда знайти докази на наше твердження, що з малими виїмками всі великі війни були войовані за традиційним **маневровим** зразком. Та поки почнемо вичислювати поодинокі битви минувшини, поміркуймо наперед над слідуєчим важливим питанням. Де лежить кінець всякої війни? Кінець воєн у минувшині, сучасному і в майбутньому лежав, лежить і буде лежати в **кінцевій наземній битві, в кінцевому акті воєнної драми, яка часто має місце у центрі переможеної нації**. На вулицях Берліна закінчилася п'ятилітня Друга світова війна!

Не диво, отже, що цій останній і головній фазі війни кожна нація присвячує всю свою увагу, всі свої матеріяльні та людські резерви. Одиною ж запорукою, що наші сили за **своїм власним вибором** досягнуть місце остаточної розпра-

ви і зуміють цю остаточну битву вирішити на свою користь, є якраз збереження і скріплення сил **маневру**! З цього твердження випливає самозрозуміла **конечність** зліквідувати силу маневру ворога, що у висліді означало б переможний кінець першої і найважливішої фази війни. Хто є, зглядно хто був у минушині, цією силою маневру? Цією прославленою двома останніми тисячоліттями силою маневру була **кіннота**, що передала важливі завдання після Першої світової війни машині — швидшому засобові перевозу військових частин та скорішому й твердшому п'ястуків ілюзивних ударів.

БИТВИ СВІТАНКУ ІСТОРІЇ

Почнімо від Олександра Македонського, бо перед ним, здається, не було полководця, який мав би добре зорганізовану силу маневру — кавалерію. Під Маратоном, як відомо, за перемогу змагалися дві сухопутні армії, про кінноту там немає згадки.

Це Пилип Македонський передав Олександрові могутню кінноту. Вартість цієї бойової сили була всім відома. Один з генералів Олександра, Клітус, сказав своєму королеві просто в очі, що Македонія завдячує свої перемоги не вождеві, але армії ветеранів, зорганізований Пилипом. За цю щирість Клітус заплатив головою!

З такою армією Олександр Великий вдерся в Малу Азію, перейшов Персію та Індію, а тоді повернувся у Єгипет. Під Гавгамелія і Гедаспес Олександр прекрасно доказав, що означає добра сила маневру. Під Гавгамелія кіннота Олександра вдерлася у фланг піхоти Дарія і змела останню з поля бою. Під Гедаспес ця сама кіннота,

озброєна важкими луками, насамперед знищила ворожу кінноту, а тоді вже легко впоралася з піхотою та її твердим пунктом — слонами.

Двісті літ перед Христом по обох сторонах Середземного моря були дві великі мілітарні потуги, що провадили між собою затяжні війни. Цими потугами були Рим на Італійському півострові і Картагена в Північній Африці. Старовинний Рим, оберігаючи своє морське узбережжя від усякої можливої інвазії та маючи за плечима «непрохідні» Альпи, і не зчувся, як самотній геніальний вождь Картагени Ганібаль, висадившись зі своєю армією на Піренейському півострові, помаршував на північний схід до Альп, пройшов їх і поки хтонебудь стягнувся став під Требією. Йому заступив дорогу римський ген. Симпроніус на чолі великої армії, яка однак на дев'яносто відсотків складалася з піхоти, тоді як картагенська кіннота становила чверть цілої армії. Дійшло до великої битви, де картагенська сила маневру — кіннота знищила кінноту римську, а тоді вже присвятила свою увагу піхоті, яка без хліба й води, повільна в рухах і без надії на рятунок здалася на ласку ворога, хоча чисельно переважала його.

Війну, однак, Картагена прогнала, бо тут несподівано виявився ще один чинник, що у далішій історії воєн відіграв дуже поважну роль. Цим додатковим чинником у веденні воєн стали твердині, яких ані сама сила маневру, ані піхота без відповідного вишколу й виряду подолати не могла. Тому Ганібаль, розгромивши в найкращому стилі римські армії, мусів без вирішеної відступати, бо не було в нього третього роду

зброї, якої завданням було б здобути згадані твердині.

Мистцем комбінації усіх трьох родів зброї був таки неперевершений воїн Азії — Джінгісхан, чії стратегічні плани й здійснення їх в практиці ще й сьогодні не виводять з дива наймодерніших військовиків світу. Коли приглянемося їм ближче, тоді з подивом ствердимо, яка велика подібність розвитку поодиноких битв і форсування ворожої території між арміями Джінгісхана і Гітлера у першій фазі війни, мимо різниці стількох сот літ.

Про початки Джінгісхана можна сказати небагато. Як чотирнадцятилітній хлопець він перебував у неволі своїх ворогів десь у мочарах Монголії. Звідти він втікає і відзискує по часі свій ханат. Відтак рік-річно він скликає над рікою Онон поодинокі орди і часто промовляє до їх капітанів про походи і про далекі краї, які він здобуде і які він держатиме у вічній залежності. І врешті його велика армія рушила! Складалася вона спочатку головню з кінноти. Справу постачання своєї армії Джінгісхан розв'язав у той спосіб, що кожний його вояк мав три коня. На одному він їхав, кобилу доїв і пив в пустині молоко, а третього вбивав на м'ясо, коли на це зайшла потреба. Така армія, само-собою, мусіла бути дуже проворна і її можна було в дуже скорому часі допровадити до місця рішального бою.

На самому початку Джінгісхан ударив на Китай. Його важка кіннота з луками, мов сьогоднішні танки, розбила одну по другій китайські армії, та підбити країни не могла, бо твердині Єн-Кінг і Та-тун-фу не здалися. Здобути їх Джінгісхан не міг так само, як

Ганібаль Риму, бо не мав чим. Історія згадує, що цим разом військо Джінгісхана було змушене відступити поза китайський мур. Джінгісхан довго приготувався ще до одної форми війни, що йому доти на відкритих просторах не була відома. Та сама історія додає, що китайські твердині згодом мали нагоду частіше бачити Джінгісхана, та тим разом вже годі йому було встоятися.

При облозі Нішапур артилерія Джінгісхана мала вже 3000 метавок важкого каміння, 3000 важких луків, 300 катапульт, 100 ложок кидання горючого асфальту, 4000 штурмових драбин, 2500 мішків землі і т. д. Це все однак не зменшило його мобільності, бо тепер всі перешкоди по дорозі здобувалися і шляхи сполуки направлялися без довшої затримки.

Та одного разу мало що не прийшов кінець потузі цього полководця. Захоплений величезними успіхами, Джінгісхан вдарив цілою своєю силою кінноти на Захід. Здобував скоро краї, проходив пустині, перепливав ріки. Аж врешті зударився об добре організовану імперію, здається, сьогоднішнього Азербайджану. Скоро він розбив одну армію за другою і, оминувши нездобуті твердині, поспішив далі на захід. Та розбитки позаду скоро переорганізувалися і вдарили по монголах, відтинаючи передні армії від їх властивої бази. Хоч як це було недовподоби монголам, все таки, маючи добру науку з Китаю, Джінгісхан призначив свого сина на скору руку підготувати нові відділи штурмових частин для здобуття залишених позаду замків.

Подібно до Джінгісхана німецькі армії Третього Райху втручалися і розбудовували свої сили

маневру доти, поки йшли нестримно вперед. З моментом втрати тих сил німецька піхота програвала битву за битвою аж до самого, відомого нам усім кінця.

ЗАНЕПАД СИЛИ МАНЕВРУ І ПОВЕРНЕННЯ ДО НЕЇ

У Середновіччі, коли до голосу приходила чимраз більше пальна зброя, розвиток сил маневру почав підупадати. Залишенням на другий план сил маневру старалися в тому часі дещо усамостійнити піхоту і зробити її більш-менш незалежною бойовою силою. Такий відступ від традиційного зразка воєн на довгу мету не виправдався і сили маневру скоро привернули її питому вагу.

За часів Наполеона, доки французька армія була відносно невелика й вповні мобільна, перемога за перемогою були явищем дня. З моментом розросту армій, де піхота становила їх ядро, французи почали зазнавати поразок, бо вже не було тої блискавичної дії, якої Наполеон був геніальним майстром.

Та вже найбільшим нонсенсом з погляду військової науки була Перша світова війна. По обох сторонах головних бойових ліній стояли мільйони вояків з наїженими багнетами в руках і... з'їдали рештки харчів! Коли навіть приходило до наступів, то вони були дуже повільні, так повільні, як може в найкращому випадку машерувати обвантажена піхота. Кожний прорив лінії відразу латалося грудьми тисяч резерви і все починалося наново. Дуже часто піхота на цілі десятки миль випереджувала тягнене кінськими поставання і мусіла знову зупинятись, щоби вдержувати сяку-таку гармонію рухів. Ясна річ, що така форма війни не може дати поля до попису якомусь непересічному військовому мозкові, як не може

також принести жодній армії чисто тятої перемоги. В таких випадках резерви національної економії й людського потенціалу стають вирішними, що й мало місце в останніх місяцях Першої світової війни.

Треба вірити, що форма провадження Першої світової війни не була виявом якоїсь нової концепції, а радше була диктована моментом, коли кіннота вже себе не виправдувала, а механізація, яку бачимо сьогодні, була щойно в зародку. За доказ може нам послужити Друга світова війна, що застала італійські армії в Північній Африці більш-менш так само вишколеними й озброєними, як це мало місце над Піявою двадцять шість років перед тим. Тут італійські армії впровадили знову лінійну оборону, бо на тактично відкритий фланг не могли собі дозволити через брак сили маневру, тобто механізації. Ясна річ, що в такому стані вони були заздалегідь призначені на загибелю, бо раз високимобільні. вповні змоторизовані дивізії Монтгомері прорвалися через головну бойову лінію, їх не було вже кому шухувати ані швидкістю рухів, ані теж концентрацією вогню. Критикуючи вартість італійського вояка з Другої світової війни, робимо йому лише кривду, бо немає вояка в світі, який би вив'язався з завдань краще, будучи примушений лише з крісом у руках змагатися з літаками й танками. Відповіддю на мобільність Монтгомері мусіла бути також мобільність італійців, а тоді вже вальори вояка і його такий чи інший провід могли б говорити самі за себе.

У цій короткій статті неможливо ширше висвітлити заторкнені справи, бо на це мало й кілька десяти томів густого друку. На-

шим завданням було звернути увагу цікавих на деякі засади військового мистецтва, від яких не може бути відступу.

Україна майбутнього — це високоіндустріальна країна з благами атомової енергії, на яку небагато наших сусідів зможуть собі дозволити. В міру того, як наша

майбутня армія буде озброєна найновішими досягненнями техніки, вона матиме швидкість, силу удару та ініціативу. Резерви хліба дадуть змогу витримати і найдовшу облогу. Перед українським воюючим є велике майбутнє. Ми повинні тим краще готуватися до цього майбутнього, бо ворог покищо окупує нашу країну.

Фрагмент з концерту в Кембріджі, 21. 10. 1956 р.

Століття встановлення “Хреста Вікторії”

»Мені прикро, що я жінка і не можу боротись разом з вами. Мое серце кривавиться за багатьох поляглих, але я вважаю, що немає кращої смерті, як згинуті на полі бою» — писала королева Вікторія до вояків, які брали участь у Кримській війні. Королева завжди любила згадувати, що вона є дочкою вояка. Підкреслюючи цей факт, вона гордилася своїм вояцьким походженням.

Вже до Кримської війни англійські королі встановили різні нагороди за відвагу й геройські вчинки. Королева однак не мала відзнаки для Карла Лукаса, 18-літнього моряка з корабля Гекля, який під час бою викинув з корабля горюче стрільно голими руками. Цим він урятував корабель і залогу, тому і тяжко було зрівняти його вчинок з іншими. Міркуючи над цим геройським вчинком, королева з власної ініціативи встановила відзнаку «За хоробрість», як нагороду для наземних і морських сил за найбільш визначні вияви хоробрости.

26 червня 1857 року в Гайд Парку в присутності 6000 вояків і півмільйона лондонців перед королівським двором виступили 61 герой. Вся королівська родина, генерали, маршали, церковні достойники були одягнені в святочні репрезентативні строї. Після вручення королевою відзнак, виконаних у формі хреста з севастопольської гармати з синіми стяжками для моряків та червоними для вояків наземних військ, відбувся перемарш військ. Перший «Вікторія Крос» з написом «фор

Вальор» знаходиться в музеї Грініч. Всі відзначені одержали підвищення ранги, а у випадку, коли кандидат на відзнаку загинув під час акції на полі бою, відзнаку разом з привілеями одержала його найближча рідня.

На протязі століття, в якому англійська імперія була заангажована в більше, як сорока війнах, нагороджено 1400 чоловіка. Між відзначеними є полковники, старшини нижчої ранги та вояки усіх родів зброї і служби. Тільки три вояки на протязі століття були нагороджені Хрестом Вікторії два рази. З часом відзнаку поширено на колонії та домінії і до неї мають доступ вояки різних рас. Мистці намалювали ряд образів, в яких відзеркалено події і обставини, серед яких нагороджені вояки здобували право на відзнаку.

27 червня цього року в Гайд Парку, як і сто років тому, можна було бачити військові колони в різнокольорових одностроях і тисячі людей. До сухопутних і морських частин долучилися летуни, про яких під час Кримської війни ніхто ще не думав, бо й вони здобули собі в останні сорок років право на одержання Хреста Вікторії. Коли наблизилася королівська родина, всі присутні втихли. Загальну увагу привертали до себе три сотні людей, що стояли на струнко з відкритими головами. Королева підходила до кожного, ставила запити, нав'язувала розмову і переходила далі. Кожен з трьох сотень мав на грудях відзнаку «Вікторія Крос». Приглядаючись ближче, ви могли пізнати,

що між ними були адвокати, лікарі, учителі, службовці й звичайні робітники. Пізніше всі вони були запрошені до королівського замку в Віндзорі на офіційне прийняття Королеви. Королева мати також дала прийняття на їх честь. Крім цього, вони були гістьми парламенту, мера Лондону і т. д. Вони були головним центром уваги в червні місяці.

У своїй промові королева Єлисавета II заявила: «Сьогодні, віддаючи честь 1344 нагородженим відзнакою «За хоробрість», ми віддаємо пошану цим людям за їх вчинки, за їх відвагу. Вони впровадили в життя ідеал хоробрости. Хрест Вікторії — це символ нашої духової вартости в найбільш

критичний час, коли країна є у великій скруті».

Під час цієї паради мені не schoдило з уяви питання: «Чи знають наші діти, молоде покоління в Краю, про Крутянців, чи прийде час, коли наші упівці будуть відзначені за їхню хоробрість? А може в заплату за їхні вчинки їм доведеться кінчати життя далеко на засланні? Ми згадуємо в дні героїв тільки про наших провідників. Учинки простих людей, гідні наслідування для молодих поколінь, немов забуто. Прикладів хоробрости маємо багато, ними міряємо духову вартість народу.

Хай цей коротенький нарис стане починком для висвітлення героїських учинків недавно минулих днів.

І. Ф.

В. Томків

Атомова експлозія та її ефект

Вступ

Живемо напередодні атомної доби. Якщо в історії всесвіту вчені зафіксували окремі періоди, як кам'яна доба, бронзова доба і т. п., то доба, в якій ми живемо, вже є названа — атомна. Загал людства уважає атомну енергію за жакливу зброю, що може привести всесвіт до страхітливих наслідків. Однак, як досі стверджено вченими і дослідниками, атомна енергія, вжита для мирних цілей, через певний час до невпізнання перемінить дотепер відому людську систему буття. Вже тепер такі країни, в яких індустріальна техніка є на високому рівні, як Сполучені Штати Америки, Велика Британія і ССРС, плянують і працюють над проблемами, що досі

уважалися за недосяжні і казкові. Наприклад, сателітна станція, що кружляла б навколо нашої землі, полети на Місяць, а навіть подорожі до інших плянет у всесвіті. Вже сьогодні відомо, що, наприклад, Сполучені Штати мають кораблі, які за рушійну сили вживають атомної енергії, а у Великій Британії вже сконструовано могутню атомну електривню, що продукує електричну енергію. В обох згаданих країнах працюють дуже численні науково-дослідні станції, однак для загалу людства всі ці речі ще й досі лишаються невідомі з тієї причини, що всі атомні заклади та їх працівників огортають державною тасмницею, охороняє поліція, а за зраду цих секретів

карають довготривалою тюрмою або й смертю.

Нас, однак, як вояків, цікавимо форми атомної атаки можливого воєнного противника. Відомо, що від закінчення другої світової війни, коли перший раз в історії людства атомні бомби були скинені на великі японські міста Гірошіму й Нагасакі, що страхотливу зброю значно удосконалено, а навіть винайдено нову — водневу бомбу, сила експлозії якої у тисячі разів більша від атомної, так що її годі собі уявити. В цій статті я постараюся дати опис атомної експлозії зокрема її ефекту, на підставі досі опублікованих фактів брїтїйської та американської дослідних комісій, що працювали в Японії на місці вибуху перших атомних бомб. У процентовому відношенні стверджено, що під час атомної експлозії в Нагасакі і Гірошімі від 50 до 60% людей загинули наслідком механічного і огненного поразення, 20-30% наслідком атаки гарячі і 15-20% наслідком смертних променів Гамма і нейтронів. Це є приблизні дані негайного або наглого ефекту експлозії атомної бомби. Радіоактивність та радіоактивна фісія залежно від віддалі до центральної точки експлозії вже опісля — пізніші ефекти — спричинилися до смертності на 65-75%! Решту смертності в наслідок пізніших ефектів треба приписати психічному (це є в наслідок шоку або перестрашення) станові і наслідкам механічного і огненного поранення.

Для порівняння і належного зрозуміння згаданих термінів, подам ефект та дію розривних бомб з літаків, уживаних на густо заселені місцевості та інші страте-

гічні об'єкти в останній війні. Незалежно від своєї зовнішньої форми розривна бомба являла собою опанцерований об'єкт, заповнений внутрі вибуховим матеріалом. У момент експлозії бомба, розриваючи на дрібні кусні свій панцир, нагло і сильно розпирала повітря на всі сторони від центру вибуху, витворюючи в цей спосіб порожнечу. Витиснене повітря миттю знов збігається, щоб заповнити порожнечу, і цей відосередній і доосередній рух ми сприймаємо, як гук, що власне є тою силою, яка, розпирючи, а потім всисаючи повітря, звалювала чи обертала в румовища будівлі на просторі кількасот (а то й більше) квадратних метрів. Чим далі від центру вибуху, тим слабшою була вибухова сила. Не раз, руйнуючи будівлі, вибух ушкоджував газові проводи й електричні каблі, чим спричинював пожар, який у скорому часі поширювався на дальші будинки. В процентовому відношенні загиблих в наслідок дії розривних бомб стверджено, що тільки 5-15% гинуло безпосередньо від розриву бомб, тоді як понад 80% гинули від наслідків пожару і механічного поразення, то є під румовищами будівель. Тому, що згідно з дотеперішніми ствердженнями близько 75% гине в наслідок поразення гаряччю та радіоактивністю, під час і після атомної експлозії — явище цілковито нове в дотеперішніх способах ведення війни, — над цими явищами зупинимося ширше.

МЕТОДИ АТАКИ

Атомні бомби можуть бути експлодовані на землі, під водою і низько або високо над землею.

В наслідок експлозії бомби високо над землею її ефект та дії

поширюються на величезний простір. В експлозії, яка матиме центр вибуху низько над землею, простір ефекту буде значно менший, зате матеріяльне знищення буде тотальне. У випадку підводної експлозії максимум простору буде під впливом контамінації (див. рис. 1 і рис. 2.).

Для прикладу подам загально відомий факт, що під час летунських налетів на морські порти тільки бомби, що падали на призначені об'єкти, творили знищення. Ті, що падали в море і там розривалися, не творили ніякої загрози для портових споруд.

Загальний опис експлозії

Якщо атомна бомба експлодує в повітрі, в місці вибуху повстає бальон осліплюючо-яскравого огню, діаметром в кількасот стіп. З цього бальона, який ми будемо називати далі центром експлозії, повстає осліплюючий блиск (сотні разів сильніший за світло сонця!), вистрілюють у всіх напрямках страхотлива гаряча та різні форми радіоактивності, за якими сліднують хвилі гуку (розривна сила).

Радіоактивні продукти фізичної, цебто розпаду реактивних чинників і матеріалу, з якого була збудована бомба, спадуть на землю значно пізніше і можуть бути занесені на далекі простори в наслідок вітрів чи атмосферичних змін.

Бальон огню скоро втрачує свою яскравість і одним своїм кінцем вдаряє в землю зараз під собою (це місце далі називатимемо «точкою зеро», а другим підноситься високою колоною вгору в формі гарячих газів, випродукованих експлозією. Ця колонна підноситься на десятки тисяч стіп і зразу є многобарвна, а згодом стає

біла, витворюючи на самому верху форму покришки, що надає цілості вигляд велетенського гриба.

Увесь простір на землі навколо точки 0 є огорнений хмарами диму, попелу і куряви.

Атакуючи простір, атомна експлозія витворює вбивчі чинники які в загальному можна поділити на три головніші форми, а саме: 1) атака гарячі, 2) радіоактивність і 3) гук (розривна сила).

1. Атака гарячі

В момент атомної експлозії хвиля великої гарячі радіює в усі сторони. Промені цієї гарячі летять прямими лініями від центру вибуху з швидкістю променів світла (186 000 миль на секунду), а їх температура є така висока, що об'єкти, які знаходяться зараз під колонною огню (точка 0), є в стані розтоплення, температура якого сягає десятків тисяч ступенів. Навіть у віддалі п'ятих миль від точки 0, хвиля гарячі викликає на тілі почуття удару тепла.

Ефект на людину

Небезпека від атаки гарячі на людину є велика. Чим ближче до точки 0, тим фатальніші наслідки. Ті люди, що перебуватимуть поблизу точки 0, будуть убиті. В радіусі одної милі від точки 0, люди будуть фатально попечені, на віддалі 1-2,5 милі попечення буде значно слабше. Стверджено, що в Гірошімі 20-30% із загального числа загинувших вмерли в наслідок атаки гарячі. Те саме сталося б в якомунебудь британському місті, якщо не буде остороги і люди знайдуться у відкритих місцях чи на вулицях у момент атомної атаки. Коли б однак існувала можливість остороги населення, яке заховаалося б, число фатальних

наслідків від атаки гарячі було б значно менше.

Сама атака гарячі триває дуже коротко — не більше, ніж одну або дві секунди. До цього промені гарячі летять простими лініями, а натрапивши на перешкоди, зупиняються. Тому якийнебудь будинок є досить безпечним сховищем і протекцією. Навіть полотно, наприклад, фіранка в отвореному вікні охоронить до певної міри обличчя від попечення, хоч сама може згоріти. Це однак відноситься вже до певної віддалі від точки 0, в якій температура атакуючої гарячі є значно слабша (дивись рис. 3).

Ефект на матеріали

Важко устійнити, який ефект могла б мати атака гарячі на британські міста, де будівлі є з каменя або з цегли. У великій мірі це буде залежати від сили і розмірів атомної експлозії та від того, яким способом сама експлозія буде викликана. З досвіду в Гірошімі знаємо, що більше, ніж 4 квадратних милі, в самому центрі міста згоріли до тла. Зате в Нагасакі тільки 1,5 квадр. милі згоріло в наслідок атаки гарячі.

Коли центр експлозії атомної бомби буде низько над землею, ефект гарячі на матеріали буде фатальний, однак сконцентрований на меншому просторі; якщо на землі, то вся гаряч в більшій мірі в кратері землі. У випадку експлозії бомби під водою вся сила гарячі губиться, витворюючи з води пару.

2. Радіоактивність

Ефекти радіоактивності можна поділити на наглі або негайні, то є через вплив променів Гамма і нейтронів на тіло людини в момент експлозії, та на пізніші, то є через стичність з продуктами

фісії або іншими матеріалами на місці вибуху, які стали радіоактивними.

Негайні ефекти

Коли в момент експлозії людина буде знаходитися у відкритому місці, небезпека є фатальна. Однак навіть і в укритих місцях, таких як камінні будови, які можуть, залежно від віддалі від точки 0, встоятися в цілості супроти інших газардів атомної експлозії, небезпека від променів Гамма є загрозна. Це тому, що, поперше, промені Гамма мають надзвичайну силу проникання крізь елементи і, подруге, вони не летять прямими лініями від центру вибуху, як це має місце при атаці гарячі, а радше розпливаються в усіх напрямках. Це явище можна пояснити так само, як і сонячне світло: наприклад, удень в кімнаті, що виходить своїми вікнами на північ, буде ясно, хоч і не так, як у тій, що виходить своїми вікнами на південь.

Промені Гамма, а також нейтрони не викликають ніякого фізичного почуття в тілі людини в сам момент їх впливу, так само як і промені Рентгена, якими до речі вимірюється дозу радіації. Промені Гамма мають того самого роду силу, що й промені Рентгена, однак останні є витворювані електрично і мають дуже слабу силу. Самі ефекти радіації від променів Гамма приходять послідовно в залежності від одержаної дози (гляди «таблиця ефекту»). Найвища доза радіації становить 600 градусів Рентгена і є вбивчою. Людина згине до одного тижня. Середньо-вбивча доза матиме коло 400 градусів Рентгена (400°R) і, якщо людина не помере до чотирьох тижнів, то буде

жити. Смертність у цьому випадку сягає 50%. У випадку одержання середньої дози (300–400R) людина хворітиме на хворобу радіації, яка виявляється аж після чотирьох тижнів. Це будуть онітування, втрата апетиту, втрата крові, анемія, загальне ослаблення і, як наслідки, фізичний і психічний занепад. Організм такої людини стає мало відпорний до інших хворіб. Як досі стверджено, промені Гамма мають особливо вбивчий вплив на білі тільця крові, які являються сторожами організму людини тому, що саме вони борються зі шкідливими бактеріями. Загалом про ефекти радіації на людину в майбутньому ще важко сьогодні щось конкретного сказати. Деякі дослідники твердять, що пізніші генерації, які походять від поразених радіоактивністю, будуть тупоумні й духові виродки. Це, однак, неможливо поки що довести. Ясним є однак факт, що радіація променів Гамма в момент експлозії атомної бомби являється найбільшою загрозою для людини, а у випадку експлозії дуже високо в повітрі або під водою буде, мабуть, одиноким небезпекою.

Чи є які форми захисту проти наслідків негайного ефекту?

Коли згадуємо різного роду протизаходи на випадок атаки отруйними газами, то знаємо, що винайдено маски з віддиховими фільтрами, охоронні вбрання, а також всякого роду медикаменти першої помочі. Всі ці речі, на жаль, не мають ніякої вартості, щоб запобігти ефектові негайної радіації. Все ж таки відрадним є стверджений факт, що сховища та більша віддал від точки 0 являють собою певну охорону. Про-

мені Гамма, хоч мають велику силу penetрації — проникання через елемент, — гублять її до певної міри, і чим грубіший елемент, тим слабшою буде радіація. Навіть повітря, крізь яке радіація проходить, до певної міри її послаблює. Будинки з цегли або каменя мають більшу силу здержати penetрацію, ніж з дерева. Зате бункри чи сховища в землі, що матимуть бодай кілька стіп землі за стелю, являтимуться повною охороною навіть поблизу торки 0.

Пізніші ефекти

Пізніші ефекти експлодованих в повітрі атомних бомб не являють собою поважної загрози. Вони в меншій або більшій мірі залежатимуть від густоти продуктів фісії (розпаду) та від елементів поблизу точки 0, які коротко або й дуже довгий час можуть бути радіоактивними. У випадку наземної або підземної експлозії нагромадження продуктів атомного розпаду буде особливо сконцентроване і було б найкраще, щоб ці простори були евакуовані.

Продукти фісії

Як вже було згадано вище, атомна фісія являє собою спалений на порох самою експлозією матеріал, з якого була збудована бомба і який вже після експлозії спадатиме на землю в більшій або меншій густоті. Тоді на небезпечку наражені є відкриті частини людського тіла (напр. руки, обличчя, особливо ж, коли на тілі є відкриті рани. Найбільшою, однак, загрозою є вдихування контамінованого повітря, споживання сильно контамінованих харчів і напитків, курення контамінованих папіросів і т. п. Як наслідки, повстає т. зв. »радіоактивне затруєн-

ня», про ефекти якого подано в таблиці ефектів.

Радіоактивні чинники

Як було вже попередньо в'яснено, радіоактивними чинниками являються промені Гамма і нейтрони. Дія і вплив на людину обох є та сама, різняться вони тільки тим, що промені Гамма мають великий засяг вбивчої дії, однак час тривання їх є короткий. Після одної мінuti від моменту експлозії немає ніякої небезпеки від променів Гамма. Засяг нейтронів є порівняно дуже малий (кількасот ярдів) і у випадку атомної експлозії високо над землею вони можуть не досягти землі. Зате, коли центр експлозії є на поверхні або низько над землею, нейтрони, тобто частинки розбитих атомів, бомбардуючи елементи, роблять деякі з них штучно радіоактивними. Якщо якийсь елемент в такий «штучний» спосіб стане радіоактивним, то це специфічне явище являється т. зв. «півжиттям». Час такого «півжиття» в залежності від виду елементу може тривати від одної мільйонної частини секунди до 10 000 мільйонів літ.

Такі радіоактивні елементи можуть знаходитися тільки поблизу точки zero, доза їх радіації може бути невелика, однак постійне перебування людини поблизу радіоактивного елементу приведе до фатальних наслідків.

Зауваги. Працівники в заводах атомної енергії, дослідних станціях та копальнях урану постійно наражають себе на радіоактивність. Однак дозволена доза радіації не повинна перевищати $0,5^0$ R на тиждень (п'ять десятих одного градуса Рентгена). На таку дозу радіації можна виставляти тіло людини на протязі 40 років без

ніяких шкідливих наслідків.

Спеціальні комісії дослідників і науковців ще й досі на місці вибуху перших атомних бомб в японських містах Гірошімі і Нагасакі провадять досліди над після-ефектами радіації і на сьогоднішній день ця справа залишається ще в тимчасово нев'ясненій фазі.

3. Сила гуку або вибуху

В останній світовій війні під час летунських налетів на стратегічно важливі об'єкти в Німеччині скинуто бомби т. зв. «Block Busters». Вагою дві тони вибухового матеріалу вони мали могутню силу нищення залізо-бетонних споруд на просторі понад три акри. В порівнянні до цього сила вибуху атомної бомби в Гірошімі рівнялася 20 000 тонн вибухової сили Т. Н. Т. — це значить, щоб викликати цю саму силу вибухової енергії потрібно було б експлодувати 1000 таких «блук бастерів» на одному місці в одній і тій самій хвилі. Очевидно, що жодна ворожа сторона не марнуватиме стільки вибухового матеріалу, щоб викликати такий ефект. Однак у випадку атомної експлозії це буде якраз мінімум вибухової сили. Це тому, що для викликання т. зв. «ланцюгової реакції» розпаду атомів потрібно найменше такої вибухової сили, яка рівняється 20 000 тон Т. Н. Т.

Вибухова сила, викликана експлозією атомної бомби, багато в дечому різниться від сили й ефекту знищення звичайних розривних бомб. Коли б можна було уявити собі силу вибуху розривної бомби, як наглий удар кулаком у двері, який може навіть проломити дошку, то сила вибуху атомної бомби є радше не ударом,

а постійним, триваючим поштовхом, який відчинить двері і вдержуватиме їх у такому стані протягом деякого часу. Вибухова сила атомної експлозії є радше ефектом сильного гургану, який розходитьсЯ в усі сторони від центру вибуху, ніж удару. Крім того, вона має силу доземну, цебто тисне згори, а не відосередню силу. Певні модерні будівлі в Гірошімі і Нагасакі, стіни яких були сконструювані із залізо-бетону, щоб встоятися землетрусам (які часто Японію навідують), встоялися поблизу самої точки 0 за винятком дахів і стель, які доземною силою були втиснені до землі.

Беручи під увагу, що загалом середня густота помешкань у містах В. Британії виносить 15 домів і 45 осіб на акр, Брітійська місія передбачила такі знищення на випадок експлозії атомної бомби високо в повітрі, як це мало місце в Японії:

Форма знищення

Віддаль в радіусі від точки 0 **Число домів**

Знищені до основ

1 миля 30000 домів

Знищені до такої міри, що потрібно буде довшого часу для їх відбудови.

1-1,5 милі 35000 домів

Знищення невелике, яке вимагатиме тільки невеликого вкладу праці для відбудови, однак унеможливорює замешкування людьми

1,5-2,5 милі 50000-100000 домів

Це знищення матиме ефект на кругло 400 000 людей, з яких, однак, близько три чверті будуть убиті або легше чи важче поранені в наслідок механічного поразення, а 100 000 потребуватимуть негайного переселення, так що у висліді це буде нелегким до виконання завданням.

Беручи під увагу всі властивості цієї страхітливої зброї, коли вона знайдеться в руках противника, нема дива, що західні держави старалися вдержати її таємницю. Тепер обі сторони стараються уникнути вибуху нової світової війни, але як довго це їм удаватиметься покаже майбутнє.

ЕФЕКТИ РАДІАЦІЇ НА ЛЮДИНУ

Промені Гамма, Невтрони, Продукти

Фісії, Радіоактивність штучна

Вбивча доза (6000 R)

Перший тиждень

Вонітування після 1-2 годин, гарячка, загальне ослаблення, втрата кольору на тілі, нагла втрата крові.

Середньо-вбивча доза (4000 R)

Особливих почувань немає

Середня доза (300-1000 R)

Особливих почувань немає

Другий тиждень

Вбивча доза (6000 R)

Смерть

Середньо-вбивча доза (4000 R)

Початки загального ослаблення, втрата крові, запалення горла і уст, зникнення відходових проводів, голодування.

Середня доза (300-1000 R)

Особливих почувань немає

Третій тиждень

Середньо-вбивча доза (4000 R)

Загальне ослаблення, кровотеча носа і уст, безкровність, втрата притомности.

Середня доза (300-1000 R)

Особливих почувань немає

Четвертий тиждень

Середньо-вбивча доза (4000 R)

Смерть 50%

Середня доза (300-1000 R)

Втрата апетиту, болі горла, ствердіння відходових проводів, неокрів'я, середнє ослаблення.

Наслідки

Середня доза (300-1000 R)

Анемія.

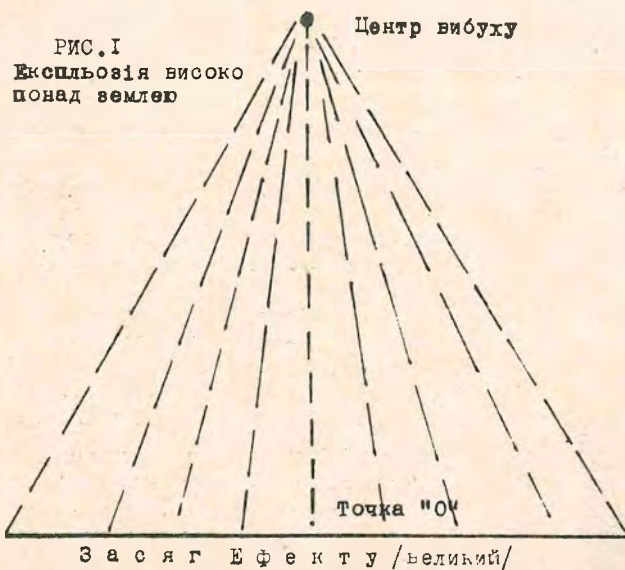

РИС.2.
Низько над
землею.

Таблиці до статті »Атомна Експльо́зія та її ефект«.

Шахові змагання в Лестері.

К. Петруняк-Снакова

Думками в минуле...

Коли оглядаємося в минуле, часто думаємо, що, коли б ще раз це все переживати, то інакше ми поступали б, інакше вміли б собі уложити життя, інакше виглядала б наша дійсність, а може і майбутнє...

Чи дійсно так? Може... Але напевно знаємо, що в житті кожного з нас були моменти, що мимо тяжких переживань, мимо страхіть, мимо тяжких наслідків для нашого особистого життя, ми вибрали б знов ту саму долю, бо інакше поступити ми не могли б. І, певні цього, ми з приємністю вертаємося у наше минуле, яке невідлучно з теперішністю і майбутнім творить цілість образу нашого життя.

І так, хоч змучена цілоденною працею, новим життям, яке цілком відмінне від життя у рідному краю, я дуже часто вертаюся думками до часів, які поволі починаємо забувати, а дехто взагалі не знає.

Пригадую пам'ятний 1914-ий рік за панування Франца Йосифа напередодні світової війни, коли в Сараєві вбили Архікнязя Фердинанда і його жінку графиню Хотек.

Настрій серед населення був дуже пригноблений, небезпека війни висіла на волоску. І дійсно сподівання війни закінчились проголошенням її 1 серпня 1914 року. Почалася бранка. Всіх здібних до військової служби забрано до війська, лишилися хіба старі та каліки, яких згодом теж використали до різних робіт поза фронтом. Лишилися тільки жінки й діти.

Немов ще досі чую розпучливий плач жінок за чоловіками, ма-

терів за синами, сестер за братами, наречених за своїми милими...

І ще сьогодні мов живий стоїть перед моїми очима образ, коли жінки перед відходом поїзду полягали на тори, щоб його не пустити, так що жандармерія мусіла зробити порядок.

Поїзд рушив...

Прощайте, дорога родино... прегарні рідні сади... поля зелені... сіножаті... рідна церковце... прощайте... може, я вас вже не побачу... І поїзд рушив на Львів, залишаючи за собою ридання найближчих.

А в хаті пуста. Жінки й діти голосили. Плакав і малий Івасик за своїм татом, та ще й дивувався. Всі чоловіки поїхали на ту якусь війну, а жінки залишились. Мамо, чому це так? Чи на війні жінок немає? Чому не забирають жінок, чому вони сидять вдома? Змучений, заснув Івасик, огірчений несправедливістю, а мати пішла молитись і за тата, що пішов на війну, і за малого Івасика, якого, може, така сама доля в будучині жде... Хто зна?

Населення поволі почало звикати до прикрого воєнного життя. Війна ставила свої вимоги. Почали закладати шпиталі, лічнічі осередки, засновувались санітарні курси, на які вписувалися молоді жінки й дівчата. Тут можна було стрінути молодих жінок всіх національностей, тільки чомусь українок не було.

Я записалася на виклади д-ра Дверніцького в Бориславі. Цей санітарний курс закінчився за три місяці і ми зразу ж пішли працювати до шпиталю. До нас почали напливати ранені з Карпат.

Часті сутички російських і мадярських патруль, яких я була очевидцем, робили працю ще тяжчою. Але моя праця в шпиталі довго не тривала. До нашого шпиталю приїхав начальний лікар і просив, щоб дати йому сестер до санітарних відділів, які були тоді в Підбужі, Залікті, Кропивнику, Ластівках, Чорній — аж під Турку. Просив про сестер, які володіють німецькою мовою, бо друга армія, що там стояла, складалась з самих мадярів, які «нем тудом» іншої мови, крім своєї, за виїмком старшин, які знали німецьку мову. Тому, що я володіла німецькою мовою, мене приділено до санітарного пункту села Залікоць. Перед відїздом ми, сестри, зробили збірку по крамницях Борислава, дістали перев'язочний матеріял, багато гарної білизни, напитків, солодошів тощо, забрали це все на дві фіри і відїхали в Залікоць, де парохом тоді був о. Яхно. Там ми стояли коротко. Вже третього дня ми дістали наказ їхати до головної станиці до Підбужа. Головний лікар у ранзі полковника дуже зрадив нашим приїздом і зараз же вислав нас з лікарем шукати по лісах ранених, щоб дати їм першу поміч та перетранспортувати до шпиталю. Саме Підбужа було порожнє, населення вийшло з міста. Тут прийшлося мені зустрічати архієпископа Йосифа Фердинанда, що приїхав на візитацію Другої армії. В першій ряді стояли старшини, в другім сестри. Поздоровив одних і других та підійшов до мене і спитав, чи мені не страшно, бо тут стріляють. Запитав мене, якої я національності і, коли я відповіла, що українка, сказав, що хоче відіслати мене до сяноцького шпиталю, де буде безпечніше, бо й так

звідси треба буде виїхати, та дав відповідні розпорядження генералові Александрові Маєвському, який був шефом санітарних частин.

Ми були в поготівлі, працювали день і ніч, та щогодини приходили щораз то інші накази. Остаточно ми дістали наказ, щоб санітарна частина переїхала до села Ластівки, де парохом був о. декан Валюх. Санітарна частина розмістилася в селі, а сестер приміщено в парохіяльному домі. І тут сестри були примушені виконувати різного роду працю, яка до них не належала. Крім санітарної частини, в селі Ластівки була ще інша частина війська під командою графа Тальюді в ранзі капітана. Він попросив нашого шефа, щоб відпустив йому дві сестри: одну до заряду кухні, а другу до першої помочі. Туди приділено мене і сестру Галину.

В міжчасі я опанувала мадярську мову, так ніби відчувала, що вона мені пригодиться. Одного дня показався з боку лісу величезний стовп диму та за короткий час росіяни почали обстрілювати австрійсько-мадярський фронт. Повстав переполох, люди дуже боялись, а військо чекало нового наказу. Коли канонада стихла, капітан дав наказ, щоб патруля поїхала на це місце, де вибух вогонь, та знайшла винного. По короткому часі патруля привела старенького 70-літнього дідуса та 7-літнього хлопчика Василька, що під лісом пасли корів і бачили, як якийсь чоловік підпалив велику купу ліщини і втік до лісу. Коли дідуса привели до капітана, то цей дав наказ негайно повісити дідуса на дереві. Дідусь почав плакати та просити, що він невинний. Коли я це побачила, то побігла до капітана з проханням,

щоб здержав наказ і вияснив справу. І дійсно жовніри знайшли в лісі чоловіка, що розпаливши вогонь, заховався в хащі. Дідусь й хлопчика звільнено. Дідусь упав капітанові до ніг та почав дякувати йому, що дарував йому життя. «Не мені дякуйте, а вашій сестрі, що розуміє нашу мову» — сказав капітан. І дідусь, дякуючи мені зі сльозами в очах, розказував про його невідрадне життя, що син його на війні, а він опікується малим внуком. Скільки ж т обуло подібних випадків! Невинні люди гинули, бо не було кому їх оборонити.

Одної ночі прийшов наказ відступати. Нас, трьох сестер, приділено до шпиталю в Сяноці, а решта від'їхала до Борислава. Мені доручено віддати листа санітарному шефові Другої армії, генералу А. Маєвському. Він прийняв нас дуже ввічливо і з огляду на наш молодий вік і на нашу особисту безпеку віддав нас під опіку польських монахинь, які також працювали в сяноцькому шпиталі. Тут наша праця недовго тривала, бо австрійська армія дістала наказ виїхати на Шлеськ. Недовго ми були й на Шлеську, бо дістали новий наказ, щоб улаштувати шпиталь на 500 хворих у Петрикові, де також примістили перевезений сяніцький шпиталь. Добре пригадую собі молодого студента-українця з Кам'янки Стру-

мілової, Олійника, що лежав у моїм відділі та внедовзі помер на плямистий тиф. У цьому шпиталі часто відвідували хворих українців лікар Українських Січових Стрільців д-р Константин Воевідка, з яким познайомив мене генерал Маєвський. Генерал дав наказ старшинам, щоб не робили ніяких труднощів українському лікареві, коли він прийде відвідувати хворих українців.

Для хворих відвідини д-ра Воевідки були моральною підтримкою, і вони часто говорили мені: «Сестричко, аж легше стає на душі, коли нас відвідує наш український лікар».

По короткій відпустці я дістала наказ виїхати до Бродів. Зі мною були ще дві сестри. Тут мала я честь вітати цісаря Карла, що їхав на фронт зі своїм штабом. Як сьогодні бачу, коли відчиняються двері і цісар Карло входить зі своїм почетом. Високий, брунет, сині очі, з милою усмішкою на лиці, підходить до кожного хворого та подає йому руку. Питає мене, якої я національності. Українка — кажу. Хтось йому повторяє «україніш», а цісар Карло, звертаючись до мене, каже: «прошу передати мій щирий привіт вашим воякам. Я дуже радо хотів би їх відвідати, але маю дуже мало часу». Попрощався і від'їхав.

(Закінчення буде)

* * *

Наш дивізійник сидів в англ. полоні, а що він говорив тільки польською мовою, всі звали його Юзьком. Він любив торгувати різними речами і багато розповідати.

Одного разу він продавав запальничку англ. капралові і по-

чав вихвалювати її доброякісність по-польськи. «І донт андерстенд» — відповів капрал. «Бачиш дурню, я давно говорив тобі, що треба вчитися української мови» — крикнув з невдоволення Юзько.

Українська пісня — його національна гордість

фрагменти з концерту Мирослава Скали-Старицького в Англії

М. Скала-Старицький дає концерт в Манчестері. Акомпаніює А. Ц. Рід.

До приїзду М. Скали-Старицького до Лондону його постать була для мене майже невідома. Я читав дві статті про нього в амеританських часописах і, хоч вони були дуже прихильні і автори статей дуже високо висловлювались про нашого співака, в моїй душі таїлися нотки недовір'я. Я вже чув досить про мистців, яких вихвалювали головню серед чужинців, однак, коли приходив на концерт, то після першої точки виступу споглядав на годинник, як колись у школі під час нецікавої для мене лекції.

Дня 7 вересня 1956 р. зустрічаю М. Скалу-Старицького на лєтовищі. Людина невеликого росту, жива, спостережлива. Рухи його зраджують нервозність. У розмові він вміє скупчити

увагу та є добре зорієнтований в нашому еміграційному житті. Після обговорення організації концертів з сот. М. Білим-Карпинцем ми залишаємо його в готелі. На слідуєчий день моїм завданням є відпровадити нашого гостя до студії, де він має перевести пробу з піяністом. Піяніст А. С. Рід — англієць. Тільки два дні тому він уперше мав у руках українські ноти. На першу і генеральну пробу залишилося тільки дві години. В репертуарі 14 українських пісень і 5 іншими мовами. При акомпаньяменті вже першої пісні піяніст одержує трему, але похвала від М. Старицького приводить його до рівноваги. За одну годину переведено пробу 8 пісень. З вдоволенням підходжу до телефону і здаю звіт

сотникові, що проба йде добре, завтра буде великий концерт. »М. Скала-Старицький має чудовий голос. Будьте спокійні, пане сотнику, наші люди будуть захоплені виступами Мирослава Скали« — закінчую розмову.

У неділю ввечері Гаммерсмітс Товн Гол заповнений учерть українцями та іншими національностями. »Дума« — Шевченка, »І досвіта встав я« — Лисенка, »Ді бизе фарбе«, »Унгедульд« — сприйняли слухачі з зацікавленням, але здержано. Доперва »Минули літа молодії« та »Черемоше, брате мій« обеззброює публіку. Тураган оплесків викликає радість на обличчі мистця, він оживає разом з публікою і у висліді виконує арію Андрія з опери »Тарас Бульба« серцем і душею. Я й досі не можу забути дописувачеві в »Свободі«, що вжив заголовка »Коли серце співає«. Він випередив мене і мені не залишається нічого більше, як ужити цього вислову для підтвердження, бо Мирослав Скала, не згадуючи про його голосові вартості, співає серцем і душею, і в цьому його великий успіх на сцені.

Щоби залишити місце на згадку про концерти в інших містах Англії, мушу скоротити мої враження з концерту в Лондоні, закінченням з вірша одної французжанки, яка під впливом згаданого концерту пише: »Співак з'єднав нас усіх творами Шевченка, Лисенка, Купчинського, Бізе, Гнатишина, Шуберта і народніх пісень. Дівчина, що вийшла на сцену вручити китицю квітів, співак і учасники гармонійно з'єднались в одно. Розум людський і слова є заслабі, щоби висловити враження, які ми винесли з концерту. Вони залишаться назавжди, як дорогоцінність, у наших серцях« — закінчує вона.

На слідуючий тиждень потят мчить до Манчестеру. Ідемо з Скалою-Старицьким до »української Мекки«. Там колись було багато українських дівчат

і тому не дивниця, що з таборів полонених хитріші їздили на відвідини до Манчестеру. Манчестер — місто понуре, доми чорні, невеселі. На привітання впав легенький дощик, наче хотів пригадати, що тут дощів багато. В день концерту сонце однак усміхнулось на кілька годин. Заля прекрасна, славна з концертів. Перші місця займають мої знайомі, які нетерпеливо ждуть початку концерту.

За кілька хвилин концерту обличчя знайомих роз'яснилися, в них видно насолоду, перехід у думках ген далеко до країни пісень, юної молодости. Я, хоч удруге на концерті, був змушений відчинити широко очі й вуха. »Тут, на цій сцені, він співає ще краще, як у Лондоні« — кажу своєму сусідові по закінченні першої пісні. Справді, це був його день у Манчестері, як і в Ковентрі. Він співав душею. В його співі відчувається сум і порив до боротьби, героїзм і степовий український романтизм, лагідність душі і терпіння, яке доходить у певні моменти до гніву. Коли додати, що він у високих тонах співає блискавицею громів, або, як висловився один німецький критик, що »у високій скалі Міро стріляє з гармат«, не дивно, що очі присутніх були задивлені в його постать, голови їх похилені вперед, щоб тілом і душею бути ближче співака.

Після кожної пісні публіка вибухає громами оплесків, стукотом черевик, а очі її ясні — оп'янілі чаром. Один з присутніх вибухає криком, а в словах »ви тільки чужим вмієте бити браво, а своєму великому співакові жалуете оплесків!« — можна відчувати його переживання. Йому було замало, що в кожного руки від оплесків були червоні, він хотів, щоб заля греміла оплесками, як співак у високих тонах.

Під час перерви першими словами знайомих лікаря й священика були: »Преса не перехвалила його. Він співає краще, як ми сподівалися«. Після

таких слів звертаюся до відомих музикознавців і прошу їх, щоб вони написали кілька слів про концерт у Манчестері. »Ні, нам важко писати про такого велетня« — була їх відповідь. »але ми спробуємо«.

Відтак слідували концерти в Брадфорд і Болтоні. Учасники реагували подібно, як у Манчестері і Лондоні. Я дуже вдоволений, що мені вдалося схопити знимку, як о. І. Шевців вітає нашого співака з руками готовими до обіймів. Шкодую, що не міг схопити на стрічку його слів захоплення. »Ви обдаровані голосом Божим. Для вислову подяки не маю слів« — схопив я в мій пам'яті уривки речень. »Я не знала, що ми маємо ще таких добрих співаків« — виринається з уст Лесі, а вона дуже любить спів. Для її чоловіка все одно, Шведченко чи Міро Скаля співає. Йому важче зрозуміти різницю. В Брадфорді і акомпаніатор одержує похвалу, він вже вправний в українській музиці і старається віддати її з відчуттям.

У Ковентрі те саме. Після концерту люди підходять до гардероби, щоби хоч кількома словами перекинутися з героєм сцени, виявити свої почуття, поглянути хоч на хвилину ще раз на нього, завжди молодого.

В дорозі до Ноттінгхаму в розмові відчуваю, як важко Скалі Старицькому повертати на чужу сцену, де його трактують, як дорогоцінну річ, але чужу, бо ж бельгійці не можуть сказати, що він є бельгієць, ані французи не можуть почванитися, що він є француз. Скала є українець, і він вимагає, щоб усюди підкреслювано, що він є сином української нації. Він гордий своїм походженням. Це було мені відоме не тільки з уст його знайомих з Франції, я переконався в цьому під час зустрічей з ним. Він скаржиться, що в Зах. Європі й Америці є замало наших співаків. Він хоче, щоб їх було найбільше. Тому ми розуміємо його

радість, коли він зустрівся з п. Я. Бабуняком, якому він радить іти на один рік на студії до Відня, бо в нього є всі дані, щоб він став оперовим співаком на німецькій сцені. Радість Старицького була велика, коли він довідався, що його поради допомогли п. Я. Бабунякові і він готовий виїхати на студії.

»Ноттінгхам нагадує міста півдня« — говорить М. Старицький в дорозі до готелю. »Завтра останній виступ серед своїх« — закінчує він. У моїй голові перебігають скоро питання: »Чи все в порядку, чи добре підготовлено концерт?« Певність, що все в порядку, перемагає, бо я знаю, що голова Відділу і скарбник дуже дбайливі і подбають про все.

День 14-го жовтня. Відділ ОБВУ посвячує прапор. У них велике свято — свято св. Покрови-УПА, свято українських війсь. Обставини так склалися, що вони можуть у цей святковий день гостити в себе великого гостя-мистця української пісні. Вже годину перед концертом зустрічаю знайомих з Лінкольну, Грантгаму, Горнкастль, Грімсбі, Спальдінгу та інших місцевостей. Люди ці приїхали з околиць, віддалених понад 60 миль від Ноттінгхаму. Деякі приїхали потягами з цілою ріднею, інші прибули автобусами, а ще інші приватними засобами транспорту.

Це не тільки вияв пошани до мистця, але в першу чергу доказ, що слава про нього розійшлася по всіх закутках нашого терену. Я не забуду ніколи цих лагідних облич, що з любов'ю й насолодою вдивлялися в постать співака, того святкового настрою, який вводив Скала-Старицький під час своїх виступів. В його піснях ми відчували цей святий подув з України. В нашій уяві ввижалася »Золота брама Києва« з опери »Тарас Бульба«, шум Черемоша, повертали молоді літа.

Концерт в Ноттінгхамі можна назвати концертом тріумфу. Я мав нагоду

прислуховуватися розмові співака зі шкільним товаришем та з бувшими членами хору станиславівської «Думки». Спогади про ці часи залишилися в співрозмовників і в М. Старицького, як велика святість. Вони і подарували йому китицю квітів на знак згадки щасливих днів.

Після концертів люди довго стояли перед залом, щоби глянути ще раз на героя пісні. Дуже часто молоді дівчата, чужинки й українки, підходили по автографи, інші — сказати пару слів подяки. Між останніми були часто англійці. «Люди полюбили Старицького від першої хвилини на сцені» — заявляє диригент хору в Брадфорді. «Коли приїдете ще раз?» — питає молода гарна англійка. «Він приїде, я люблю його!» — говорить білоруська дівчина. Він приїде до нас ще раз, тільки шкода, що не скоро» — докидували люди з гурту в різних місцевостях. Він приїде, я вірю також.

18 жовтня 1956 р. гурток ОУЖ з Лондону організував працальний вечір. Сотник Карпинець та всі представники українських установ не могли погодитися з словом «працання», тому в промовах вони бажали гостеві багато успіхів та скорого повороту на Батьківщину до Києва.

«Наш боян», «у вас є голос трагічного героїзму», «Ви наша слава», «Ви патріот», «Ви використали і використуйте далі Богом даний Вам талан» — висловлювали присутні під час вечора подяки. «Мені тяжко говорити» — починає з скромністю М. Старицький. «Я доперва на чужині зрозумів, чого

вимагає від мене Батьківщина. Ваші високі вислови про мене накладають zarazom і великий тягар на мене. Мені було б прикро, коли б я не виправдав ваших слів. В Англії я зрозумів, як українці дорожать найменшим здобутком. Хочу також підкреслити, що українці правильно відчують українське мистецтво, хоч дуже часто їм тяжко вияснити, чому так має бути. Я щиро дякую вам за ці дорогі хвилини, пережиті з вами» — закінчує гість свою промову.

«Могутня і радісна пісня», «Ні даремно проминуть ваші зусилля» — це слова улюблених пісень мистця. В них слава і рішучість українського народу. Старицький це кобзар, що готує народ до побідних днів. Це не фраза, це дійсність.

До Централі ОБВУ вплинули десятки листів подяки за зорганізування концертів. У деяких листах дякують і мені, що я не щадив труду. Мій вклад праці був дуже малий. Крім співака, найбільше праці в організуванні концертів вложили члени управ відділів ОБВУ, що, як заявив М. Старицький, «хоч не фахово, але добре вив'язалися з свого завдання». Всі вони підготовлювали концерти з найбільшою дбайливістю, про це говорять різні листи з терену і про це відомо Централі. Централь ОБВУ визнала за свій обов'язок висловити щирю подяку в першу чергу п. Мирославі Старицькому і клітинам-організаторам концертів.

Бажаємо п. М. Старицькому здоров'я, найкращих успіхів і скорого повороту до нас.

І. Ф.

Жарти Р. Гусака

Подорожуючий: Чи це правда, що ваші члени Управи Відділу СУБ-у бездіяльні?

Місцевий: Так, бо вони пристосовуються до голови Відділу...

* * *

— Слухай, Грицю, що спонукало тебе виступити з рядів ОБВУ? — запитав секретар відділу ОБВУ.

Гриць: Бо жінка голови Відділу ОБВУ на останній забаві не схотіла зі мною танцювати.

Любомира Євдошенко (зліва доправа) та Ріна Герелюк — обрані королеви краси на Мідлянд, під час застави, урядженої Відділом ОбВУ в Ковентрі, 30. 6. 1956 р. Л. Євдошенко — українка, Ріна Герелюк — італійка замужня за українцем.

Український хор і танцюристи в Гілд Гол — Кембрідж

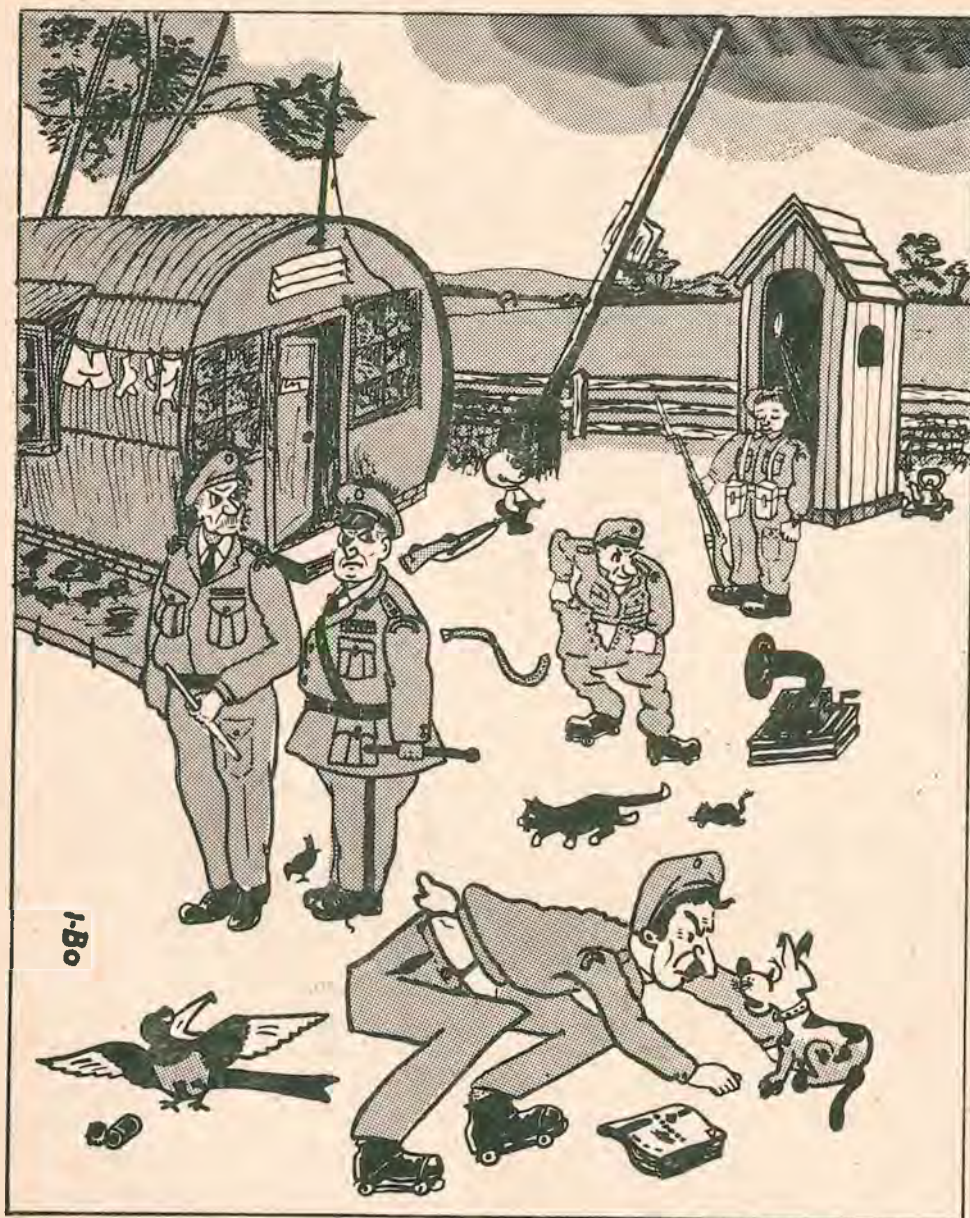
(Переклад з «Кембрідж Дейлі Ньюз»)

Українці, зорганізовані в Об'єднанні бувших Українських Вояків у В. Брітанії вибрали чудовий спосіб, щоб огріти серця та викликати симпатію господарів Англії. Тут і там вони дають концерти українських пісень і танців, пісень живучости, повних музичного кольориту, в селянських, народніх строях, які піддержують їх дух свободи та пригадують нам, що в нашій країні є 25 000 людей гордих своїм походженням.

Відділ Кембріджу дав цього роду концерт у Гілд Гол в неділю ввечері. Це було духове, сильне переживання соток українців, які разом з британцями вщерть заповнили залю. Вечір почався короткою промовою п. Н. Дорожівського, студента Лондонського університету, в якій він розповів про ситуацію в Краю, опанованому ненависним їм урядом. Вони не виказували жалю, але ми відчували його. Вони вимагали від нас симпатії і зрозуміння. «Ми є, як і інші нації», — заявив промовець. «Ми хочемо жити на волі в нашій країні».

Їх рідний край загарбала і опанувала комуністична влада. Листи з краю оповідають про життя їх родин, про арешти й стару біду. Останнього вечора вони хотіли показати нам речі, заборонені в їх країні: це народні пісні у виконанні хору «Гомін», що здобув нагороди на міжнародному фестивалі в Ллянголен, у Валії, і танці балету «Орлик», який двічі здобув нагороду в Единбурзі. Група танцюристів включає також дітей.

Москалі не дали їм змоги вільно плекати народні пісні, танці й релігійні свята, що піддержують їх духово. Хор красується оксамитними шараварами, червоними чобітьми та багато вишитими сорочками з білого льну. Диригентом цього хору є проф. Я. Гордій. Одну пісню вони виконували без диригента. У виконанні були пісні «Почаївська Божа Мати», «Гуляли, гуляли», «Садок вишневий». Пісні ці повні багатства й мужности. Хор виконав їх з великою майстерністю, що свідчить про довгі й дбайливо виконувані проби.

НАТО у военному поготівлі.

Листи до Ридактора

Христос сі Раждає!

Сервус Ферайна!

Так сі воно стало жи знов куті сі дочікуем, а ту десь іно до Вас недавно ведлі сьвяченого яйця писав!!!

Мушу си з тим фраєром — ридактором в штири очі хлопским параграфом побалікати! Мушу сі го запитати чи то з того «Сурмача» партизана зробили, який сі зявлее і щезає в ліс на кілька місяців.

Що коло Вас, кулежки, нового? В світі така сі ситуація змахлювала, жи бим сі ніц не дивував, якби мене навіть до самого премера соняшників за дорадцу закликали. Я бим то му зараз порадив як з тою шлюзою ніби тою суезькою каналізацією си порадити. Я бим му порадив взети примір з вукраїнців, заложити багато ворганізацій і хай кожна з них си буде окремиий канал. Тоді си НАШСИР, а по египетськи Насар ніяк не вийде з халепи.

А то жи сі ніби Єгипет боїть жи українці з 39-го року готові аж до Каїри піти і всі «егіпські» скурити, — то іно пропаганда!

А та гранда з «братанками»! Іден «братанок» вже сидить тихо, видно Хрущик з Гомулки омлет зробив. Але той другий — шкода ми го троха. Представ си: любив гуляш фригати, а ту з него самого Качалка зробив гуляш і то без паприки!!!

Щось то дуже войнов чути.

В Манчестері був зїзд нашої «ранги» і сі таки купа її зїхала! Сама шаржа! Але сі ті наші стар-

шини ганц позмінювали; в мундурі зі штернами то так востро виглядали, жи навіть я, старий грядяр перед ними мойру мав, а ту в цивільнім фраку то так ганц як ми вояки, виглядають, іно може більше полисіли.

А той дохтір Штих, жи то в Дивізії коням горячку метром міряв, то був презесом, а в перших фотелях то сидів поручник Влодзьо Клясична Румба і Вус-Фото-Шликманенко і Ясьо Шрубич іно жи без бороди і наш сот. Місько Карп і сот. Карат і другі.

А їден льойтнант то аж з канадийської армії си урльоп взяв би сі зблизька на нашу шаржу подивити. Видно, жи му сі фест подобало, бо сі чув як у своєму сосі і що хвиля тьв балак. Що то він і другі баєрували то ям не чув, бо я ніби не шаржа і йном через вікно до середини цирклював.

Але їдно Вам, фраери, скажу, жи як ми хто скажи, жи наші старшини то пана ріжуть, то я готов му фаціяту переніцувати!!! Як голосували й підносили руки, том сі аж завстидав, бо таких спрацьованих рук то навіть я ни маю і щем таких рук так багато в купі не видів.

Дуже ми то втішило жи наші старшини сі купи тримають, бо як война буде, то їх збирати цузамен ни треба буде і відразу будуть під руков.

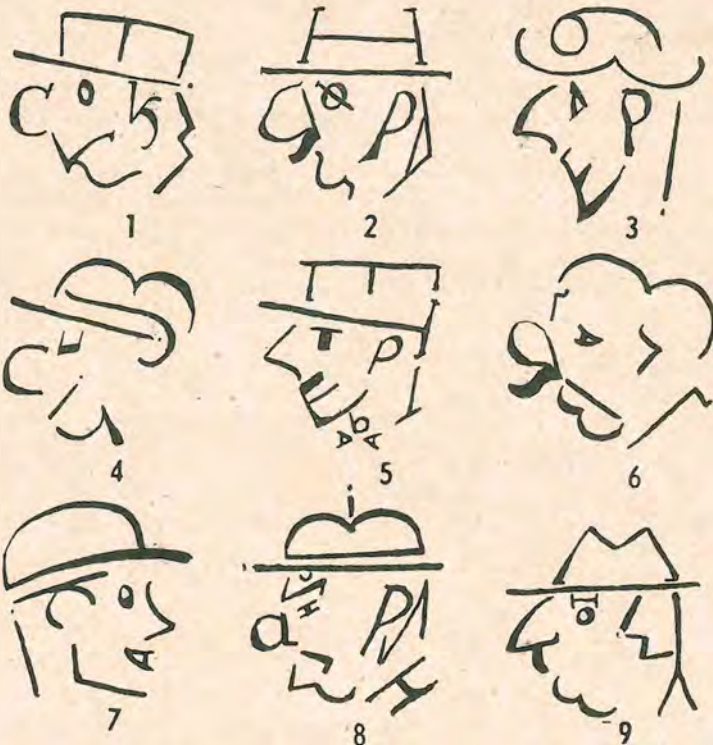
На тім кінчу і Вам всім віншую файного Різдва і бойового Нового Року і бисьмо сі нарешті в мундурі ві Львові зобачили!

Христос сі Раждає!

Ваш кулега ланцуховий, гренадир гранди 31-го полку львівський батяр,

Місько Макольондра.

РЕБУС Ч. 4

(За поясненнями глядіть на обкладинці)

ОБВУ святкує свято Святої Покрови

Підготовка до свята св. Покрови йшла в клітинах і округах від довшого часу. В Краю свято це було святом для господаря, селянина, можна сказати, святом закінчення жнив. Українська Повстанча Армія в день свята св. Покрови віддає себе під опіку Божої Матері і визнає це свято святом українських військ, як давніше за козацьких часів.

Акт цей можемо назвати найбільшим ідеологічним досягненням УПА. Вона зуміла за короткий час відгребти духовість українського народу, вона вже в 1943 році перейшла на правильний шлях. Селянин був власником своєї землі. В цей день він з гордістю споглядав по своєму господарстві і радів багатими стогами збіжжя і всім навколо нього. Він почував себе паном на своєму маленькому клаптику. УПА зрозуміла цю духовість і тому віднайшла найвищу символіку в цьому святі. Перші визвольні змагання, хоч тривали довше, не здобули цих позицій з огляду на тодішні соціалістичні кличі.

Повернення бувших вояків на еміграції до старих традицій є відрадне явище, бо це свідчить, що наші вояки свідомі своєї ідеї. В день

свята св. Покрови відділ ОБВУ в Ноттінггамі посвятив прапор, те саме зробив Окружний комітет ОБВУ в Бедфорді. В Мідлетоні на окружному святі округи Лянкашпир в поході брали участь мер міста, а також представники Бритійського Леґіону та його оркестра. В інших клітинах, як Кембрідж, Бадфорд, Бірмінггам, Лінкольн, Лестер, Ньюгейт Стріт, Галіфакс і в багатьох інших місцевостях управи клітин ОБВУ влаштовували концерти, виголошували реферати, уряджували товариські зустрічі. Свято це поволі зачинає всюди набирати військового характеру і стає загально національним святом.

Мушу підкреслити, що свято св. Покрови випало цього року дуже гарно майже в усіх місцевостях. З огляду на брак місця, доводиться писати про це тільки маленькими згадками:

Мідлетон. Свято урядив Окружний Комітет. У програмі були молебні, зложення вінка і концерт у виконанні хору «Гомін» з Манчестеру.

Ковентрі. У святі беруть участь довколишні клітини. Свято відзначають концертом.

Ноттінггам. У день свята св. Покрови посвячено прапор Відділу, на слідує тиждень відбулися святочні сходи.

Бадфорд. Свято влаштовує Окружна Рада СУБ разом з ОБВУ. З огляду на концерт М. Старицького Відділ рішив передати святкування Окружній Раді. Сам однак бере в ньому активну участь. Свято відзначили концертом, рефератами і т. п.

Бедфорд. Окружне свято. Посвячення прапору, похід до пам'ятника невідомого вояка та концерт в «Корн Ексчейндж Гол» з участю хору і танцювальної групи з Ноттінггаму.

Редінг відзначає свято концертом.

Концертами відзначили свято інші клітини. Ширші дописи були в «Українській Думці».

Члени Централі брали участь майже у всіх клітинах. Голова ОБВУ сотн. М. Карпинець відвідав тільки в одному місяці 4 клітини.

Маючи нагоду бути на святі у двох клітинах, я був захоплений не тільки постановою, але й організацією цих свят. Крім того, це свято дає почин до праці в клітинах у ширшому обсязі. Обговорення плянів, труднощів та способів поліпшення праці перебігали в розмовах скорим темпом. На згадку значення свята св. Покрови я бачив в їх очах блиск надії. Вони віднайшли себе, віднайшли ціль життя.

Вияв цих почувань є вповні зрозумілий, бо в напрямних його знайде себе і селянин, і вояк — кожний українець. Воно пов'язане віками з історією українського народу. В ньому і слава, і надія на краще завтра, в ньому образ лицарства вояка-оборонця святих ідеалів. Він знає свою вартість і мету, він бувший і майбутній вояк України.

На закінчення цієї короткої замітки можна сміло сказати, що ідеологічні надбання нашого народу збереглися в його серці. Вони живуть, зростають.

Від Редакції і Адміністрації «Сурмача»

Ми дуже перепрошуємо, що це число «Сурмача» вийшло з так великим запізненням. Це сталося через брак працівника. Дуже відрадним явищем є те, що на кожному кроці не тільки членство, але й всі читачі та передплатники не могли погодитися з думкою, щоб журнал перестав існувати. Члени Управ відділів ОБВУ і члени Централі ОБВУ одержували усні і письмові запити, коли вийде слідуюче число «Сурмача»; він мусить виходити і т. п.

Праці коло кожного видання є дуже багато і вона була виконувана виключно у вільні хвилини. Концерти Мирослава Скали, трижневий побут нашого працівника в Сумівській оселі, відтак полагоджування різних справ з підготовкою свята св. Покрови не дали змоги виконати технічної праці, конечної до випуску «Сурмача».

Деякі з надісланих статей, що потребували більшої обробки, ми відложили на пізніше. Використаємо їх у слідуючих числах. Частина передплатників вплата за «Сурмач» на цілий 1956 рік і їм належить чотири числа цього журналу. Цих останніх хочемо повідомити, що ці гроші їм вчислється на слідуючий рік. За 10 шіл. вплати кожний передплатник має одержати 5 чисел «Сурмача». Вплата обчислюється згідно чисел випуску, а не річно чи квартално.

Просимо придбати нових передплатників, тоді «Сурмач» зможе виходити частіше, тоді матимемо змогу замовляти й оплачувати потрібні нам статті.

Одночасно щиро дякуємо за поодинокі листи. Ми беремо їх під увагу і вони допомагають нам в унапрямуванні статей.

Редакція і Адміністрація «Сурмача»

РЕБУСИ

Гозв'язка ребуса ч. 2

1. Гарасимчук, 2. Карпинець, 3. Федчиняк, 4. Націоналіст, 5. Соціяліст, 6. Монархіст, 7. Артист-маляр, 8. Збруч, 9. Єорислав.

Ребус ч. 3 — 144 трикутників

Першу нагороду одержав І. Коваль; другу — Ф. Кузишин.

Ребус ч. 4

1, 2, 3 — назви держав;

4, 5, 6 — місцевості у В. Британії, відомі був. полоненим;

7, — напитек; 8, — відомий ворог України; 9, — доктрина, про яку лорд К. Етлі виразився слідуюче: »... це не правильного ложа дитина цариці Катерини II-ої і Карла Маркса».

Відповіді присилати не пізніше 15-го січня, 1957 р. Перша нагорода за правильну розв'язку ребуса ч. 4 — 1 ф., друга — 10 шіл. Нагороди за розв'язання ребусів визначаться льосуванням.